

*Н. М. Скороход
О. Ю. Дерюгіна*

Система національних рахунків

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»**

***Н. М. Скороход,
О. Ю. Дерюгіна***

Система національних рахунків

***Навчально-методичний посібник
для студентів економічних спеціальностей
денної та інших форм навчання***

**Луганськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2012**

УДК 31:33(076)
ББК 65.051.р3
С44

Рецензенти:

- Савченко С. В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
- Заїка І. П.** – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та прикладної статистики Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
- Садовников О. А.** – кандидат економічних наук, доцент кафедри управління проектами та прикладної статистики Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

С44 **Скороход Н. М.** Система національних рахунків : навч.-метод. посіб. для студ. економічних спец. ден. та інш. форм навч. / Н. М. Скороход, О.Ю. Дерюгіна ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». — Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. — 105 с.

Вивчення системи національних рахунків є важливою складовою фахової підготовки економістів не тільки зі спеціальності прикладна статистика, а також з інших спеціальностей. Посібник містить плани семінарських занять, задачі, тестові завдання, а також методичні рекомендації щодо вивчення основних тем з системи національних рахунків.

Призначено для студентів економічних спеціальностей.

УДК 31:33(076)
ББК 65.051.р3

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 6 від 11 січня 2012 року)*

Скороход Н. М., Дерюгіна О. Ю., 2012
© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012

Навчально-методичне видання

Скороход Наталія Миколаївна
Дерюгіна Олена Юрївна

Система національних рахунків

Навчально-методичний посібник
для студентів економічних спеціальностей
денної та інших форм навчання

За редакцією авторів

Комп'ютерний макет – Дерюгіна О. Ю.

Коректор – Безгодова Н. С.

Здано до склад. 12.12 2001 р.. Підп. до друку 11.01.
.2012 р.

Формат 60x84/16. Папір офсет. Гарнітура Times New
Roman.

Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 6,05
Наклад 50 прим. Зам. №

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

«Луганський національний університет імені Тараса Шев-
ченка»

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642)
58-03-20

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №
3459 від 09.04.2009 р.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Тематичний план дисципліни «Система національних рахунків»	8
2. Методичні рекомендації до вивчення тем. Плани семінарських занять та навчальні завдання до самостійної роботи з курсу «Система національних рахунків»	12
Перший змістовний модуль	12
<i>Тема 1. Джерела виникнення та етапи становлення СНР. Методологія макроекономічного рахівництва</i>	12
<i>Тема 2. Загальна характеристика СНР</i>	93
14	
<i>Тема 3. Система національних рахунків: класифікації та категорії</i>	17
<i>Тема 4. Система національних рахунків: поточні рахунки</i>	22
<i>Тема 5. Система національних рахунків: рахунки нагромадження</i>	34
Другий змістовний модуль	43
<i>Тема 6. Система національних рахунків: баланси</i>	43
<i>Тема 7. Система національних рахунків: рахунки операцій та рахунки іншого світу</i>	50
<i>Тема 8. Агрегати в системі національних рахунків</i>	58
<i>Тема 9. Використання даних Системи національних рахунків у макроекономічному аналізі та моделюванні. Проблема розробки СНР в Україні</i>	70
3. Теоретичні питання до модульного контролю для студентів денної форми навчання	82
4. Критерії оцінювання знань студентів	88
5. Додатки (методичні вказівки до індивідуальної науково-дослідної роботи)	90
6. Термінологічний словник до курсу «Системи національних рахунків»	94
7. Список рекомендованої навчальної літератури	10

ВСТУП

Навчально-методичний посібник з системи національних рахунків підготовлено на засадах досягнень економічної науки, розвитку методології системи національних рахунків й прогресивної сучасної методології навчання. Ціллю використання змісту навчально-методичного посібнику з системи національних рахунків є методичне забезпечення вивчення студентами спеціальності «Прикладна статистика» курсу «Система національних рахунків».

Система національних рахунків СНР) – є сучасною методологією статистико-економічного аналізу й моделювання економічних процесів та економічних явищ відносно різноманітних їх рівнів, аспектів та форм. СНР – це загальноприйнятий сучасний міжнародний стандарт міжнародних організацій у галузях національного рахівництва.

Студенти економічних спеціальностей зокрема спеціальності прикладна статистика мають володіти технологією національного рахівництва для забезпечення повноти та конкретності аналізу певних соціально-економічних процесів й явищ.

Метою викладання дисципліни «Система національних рахунків» є формування у студентів системи знань щодо понять СНР, яка розглядається основою економічної статистики та аналізу загальних закономірностей формування, функціонування та розвитку економіки. Необхідно також забезпечити формування та закріплення у студентів навичок впровадження методології та системи даних СНР у практику економічної діяльності.

Задачами вивчення дисципліни «Система національних рахунків» вважаємо вивчення студентами основних категорій, принципів побудови СНР, також оволодіння системою показників СНР, яка має уявлятися як універсальна міжнародна статистико-економічно-фінансова система аналізу економічних процесів та явищ.

В результаті вивчення дисципліни «Система національних рахунків» студенти мають отримати міцні знання щодо методологічних засад побудови СНР, їх відмінностей від методо-

логії БНГ (Балансу народного господарства), концепцій та класифікацій СНР, її основних категорій та правил обліку.

В результаті вивчення дисципліни «Система національних рахунків» студенти мають отримати стійкі практичні вміння аналізу відповідних рахунків: поточних рахунків, рахунків нагромадження, рахунків операцій, балансів в СНР, рахунку товарів та послуг, рахунку зовнішніх операцій, а також вміння аналізу основних агрегатів СНР.

Передумовами (актуальними знаннями, необхідними для вивчення курсу) є сукупність економічних дисциплін зокрема вступу до спеціальності, історії економіки та економічних вчень, статистики, економічної статистики, політичної економії, макроекономіки.

З іншого боку, опанування змістом та методологією СНР дозволить забезпечити системне вивчення таких дисциплін як фінанси, соціальна та демографічна статистика, соціологія, національна економіка, економіка підприємства, методологія національного рахівництва, зовнішньоекономічна діяльність та циклу фахових дисциплін напряму "Прикладна статистика".

При вивченні курсу «Система національних рахунків» діяльність студентів здійснюється за певними її видами: слухання лекцій, виступ з повідомленням на семінарі, виголошення доповіді на семінарі, участь у дискусії на семінарі, самостійне конспектування першоджерел та їх написання кейсів тощо.

В результаті вивчення дисципліни «Система національних рахунків» студенти не тільки мають отримати відповідні знання та навички аналізу, але ж й можливості неперервного розвитку творчості мислення, навичок науково-дослідної діяльності щодо статистичного уявлення та аналізу економічних процесів та явищ.

Для поглибленого вивчення, закріплення теоретичного матеріалу і набуття практичних навичок аналізу економічних процесів та явищ на засадах методології СНР важливе значення набуває розв'язання навчальних завдань та задач.

Вміння розв'язувати задачі та тестові завдання студенти отримують під час семінарських та практичних занять з системи національних рахунків. Розв'язання задач та тестових завдань забезпечує також ефективність організації самостійної роботи

студентів, надає додаткові можливості з проведення різноманітних форм контролю на відповідних рівнях вивчення курсу.

У запропонованому навчально-методичному посібнику наведені плани семінарських занять з учбовими завданнями (задачами, тестами в тому числі й для самостійної роботи), методичні рекомендації щодо вивчення тем програми курсу система національних рахунків для студентів спеціальності прикладна статистика (у тому числі приклади розв'язування завдань).

Важливою складовою навчального процесу в університеті є організація самостійної роботи студентів. Сьогодні самостійна робота студентів з дисциплін, які вивчаються у ВНЗ займає значне місце у всьому навчальному процесі. По перше, її об'єм досягає 60 – 70% від загального обсягу годин, які плануються на вивчення дисципліни. Тому рівень організації самостійної роботи прямо відбивається на результатах вивчення дисципліни, на засвоєнні її теоретичних засад та на формуванні практичних навичок використання знань з цієї дисципліни. Самостійна робота – це форма організації навчального процесу у ВНЗ, яка заснована на формуванні та використанні здібностей кожного студента самостійно засвоювати певні положення дисциплін, з подальшим їх включенням в загальні знання з даної дисципліни. Самостійна робота студентів з «Системи національних рахунків» забезпечує умови для відповідальності за результати навчання у кожного студента окремо – індивідуальну відповідальність за навчання.

Тому в навчально-методичному посібнику з системи національних рахунків надані питання та завдання для самостійної роботи, розв'язання яких потребує від студентів творчого опрацювання спеціальної додаткової літератури як в підготовці питань для семінарських занять, так й у вивчанні питань, які відносяться до суто завдань самостійного навчання, а також у розробці науково-дослідної тематики з системи національних рахунків.

В навчально-методичному посібнику також надано список літератури, що дозволяє студентам при підготовці до занять з системи національних рахунків, в процесі самостійної роботи, в різних формах навчання системно опрацьовувати наукові, науково-методичні та навчально-методичні праці економістів.

При складанні даного посібнику автори використовували науково-методичні та навчально-методичні розробки викладачів Луганського національного університету імені Тараса Шевченка¹, а також провідних українських та зарубіжних економістів²³.

Навчально-методичний посібник з системи національних рахунків запропоновано для студентів денної форми навчання зі спеціальності прикладна статистика, а також й всіх інших форм навчання, для всіх заінтересованих вивчати економічну науку та набувати, розвивати знання й навички статистичного аналізу з універсальної міжнародної методології СНР.

Автори навчально-методичного посібнику бажають натхнення та успіху у вивченні системи національних рахунків. Дорогі читачі, досягайте якісний результат в системному, важкому й водночас захоплюючому навчанні.

З повагою до Вас, автори навчально-методичного посібнику «Система національних рахунків».

¹ Плани семінарських занять, тести, задачі з історії економічних вчень, макро-мікроекономіки. Навчально-методичний посібник. / Н.М. Скороход. – Луганськ: Альма-Матер, 2001. – 99с.

² Тітьонко О.М. Системи макроекономічного рахівництва: навч.-метод. посіб./ О.М. Тітьонко. – К: КНЕУ, 1999. – 100с.

³ Моторин Р.М. Система національних рахунків: навч.-метод. посіб./Р.М. Моторин, Т.Є. Трубнік-Шоковяш, М.В. Мазур. – К.: КНЕУ, 2007. – 200с.

1. Тематичний план дисципліни «Система національних рахунків»

Змістовні модулі та їхня структура

Перший модуль

Тема1. Джерела виникнення та етапи становлення СНР. Методологія макроекономічного рахівництва.

Процес розширеного відтворення і системи макроекономічного рахівництва (БНХ, СНР).

Джерела виникнення Системи національних рахунків. Роль шкіл економічної науки у виникненні та розвитку СНР: класична англійська, французька політекономія, марксистська політекономія. Відмінності СНР ООН 1968 року від версії СНР 1953 року.

Модель СНР ООН 1993 року.

Тема2. Загальна характеристика СНР-93.

Макроекономічні концепції. Основні категорії та класифікації.

Загальні принципи побудови Системи національних рахунків.

Правила обліку Інституційні одиниці. Сектори економіки. Характеристики операцій у системі. Виробничі одиниці. Продукти. Центральна таблиця ресурсів. Таблиця витрат-випуску. Таблиця фінансових операцій та фінансових активів і зобов'язань.

Інтегрована центральна структура та гнучкість. Матрична форма подання рахунків.

Національні особливості застосування СНР.

Доповнення й поправки до СНР 1993 рік / ООН, МВФ, ВБ, Комісія європейських суспільств. - 2006 рік.

Тема3. Система національних рахунків: класифікації та категорії.

Зміст основних понять та термінів, що використовуються у СНР.

Визначення внутрішньо та національної економіки.

Основні класифікації СНР та визначення одиниць класифікації. Два типи економічних одиниць і два типи класифікації.

Класифікація інституційних секторів.

Класифікація операцій та інших потоків.

Класифікація активів і пасивів.

Тема4. Система національних рахунків: поточні рахунки.

Поточні рахунки, їх призначення.

Рахунок виробництва. Рахунок утворення доходу.

Рахунок первинного розподілу доходу.

Рахунки перерозподілу доходу. Рахунок перерозподілу доходу у натуральній формі.

Рахунок використання наявного доходу. Рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Тема5. Система національних рахунків: рахунки нагромадження.

Нагромадження його суть.

Рахунки нагромадження, їх призначення. Рахунок операцій із капіталом.

Фінансовий рахунок.

Рахунок інших змін в обсязі активів. Рахунок переоцінки.

Другий модуль

Тема6. Система національних рахунків: баланси.

Баланси: методологія її побудови. Види балансів.

Роль балансів активів та пасивів.

Основні категорії активів. Загальні принципи вартісної оцінки статей балансів.

Початковий баланс активів та пасивів.

Зміни у балансі активів та пасивів.

Заключний баланс активів та пасивів.

Тема7. Система національних рахунків: рахунки операцій та рахунки іншого світу.

Рахунок товарів і послуг.

Зовнішній рахунок товарів і послуг.

Зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів.

Зовнішні рахунки нагромадження.

Тема8. Агрегати в Системі національних рахунків.

Агреговані величини та їхній взаємозв'язок.

Методи обчислення макроекономічних показників: виробничий, кінцевого використання (за витратами), розподільчий (за доходами).

Валовий внутрішній продукт. Валовий наявний дохід.

Валове нагромадження основного капіталу. Кінцеве споживання. Валове заощадження. Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-).

Тема9. Використання даних Системи національних рахунків у макроекономічному аналізі та моделюванні. Проблеми розробки СНР в Україні.

Аналітичні можливості Системи національних рахунків.

Основні напрямки аналізу даних СНР.

Методологія визначення національного багатства. Проблеми розширення складу національного багатства.

Статистичне моделювання макроекономічних показників.

Аналіз ефективності економіки за допомогою СНР.

Використання макроекономічних показників у аналізі міжнародної економіки.

Проблеми розробки СНР в Україні.

Тематичний план дисципліни «Система національних рахунків»

Тема	загальна	лекції	семінари / (пр. зан.)	лаб.	самот.
Перший модуль	58	14	14	8	22
1. Джерела виникнення та етапи становлення СНР. Методологія макроекономічного рахівництва.	9	2	2	1	4
2. Загальна характеристика СНР-93.	9	2	2	1	4
3. Система національних рахунків: класифікації та категорії.	14	4	2	2	6
4. Система національних рахунків: поточні рахунки.	14	4	4	2	4
5. Система національних рахунків: рахунки нагромадження.	12	2	4	2	4
Другий модуль	50	10	10	4	22

6. Система національних рахунків: баланси.	12	2	2	2	4
7. Система національних рахунків: рахунки операцій та рахунки іншого світу.	14	4	2	2	6
8. Агрегати в Системі національних рахунків.	14	2	4	2	6
9. Використання даних Системи національних рахунків у макроекономічному аналізі та моделюванні. Проблеми розробки СНР в Україні.	10	2	2	2	4
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН	108	24	24	16	44

2. Методичні рекомендації до вивчення тем. Плани семінарських занять та навчальні завдання до самостійної роботи з курсу «Система національних рахунків»

Перший змістовний модуль

Тема 1: Джерела виникнення та етапи становлення СНР. Методологія макроекономічного рахівництва.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми *«Джерела виникнення та етапи становлення СНР. Методологія макроекономічного рахівництва»* необхідно сформувати знання щодо предмету, методу та методології макроекономічного рахівництва, уявлення про історичний процес виникнення та розвитку СНР, також отримати навички щодо аналізу економічних процесів та явищ окремої економіки країни, світової економіки, економіки регіонів світу або країни.

Система Національних Рахунків (СНР) є складовою системи економічних наук. СНР та її суттєва складова - Система макроекономічного рахівництва додаються до навчальних планів щодо підготовки з галузі знань 0305 «Економіка та підприємство» перш за все до напряму підготовки 6.030506 «Прикладна статистика». СНР – це на сьогоднішній час дійсний міжнародний стандарт міжнародних та національних організацій у галузі національного рахівництва. Предметом дисципліни СНР є сутність та зміст, виникнення та розвиток методології національного рахівництва. Найбільш суттєвим інструментом аналізу СНР є балансовий метод.

Необхідно звернути увагу, що спочатку в системі національного рахівництва створюється та використовується Баланс народного господарства (БНГ, 1924рік), який втілюється в практику аналізу, прогнозування та планування народного господарства Радянського Союзу. З 30-х років ХХ ст. з зародженням кейнсіанства, поширенням впливу на світову економіку деяких параметрів економічної політики СРСР в США та західноєвропейських країнах починаються розробки з питань щодо оцінки, аналізу та прогнозування макроекономічних процесів. З 1952 року ООН починає практику застосування СНР в національному

рахівництві. До кінця XX століття в макроекономічному рахівництві паралельно використовувались дві методології БНГ та СНР.

Необхідно зауважити, що джерела виникнення методології СНР (рівно, як й БНГ) знаходяться в політичній економії, виражають логіку її розвитку, стан економічної науки в цілому. Перші елементи національного рахівництва ілюструє «Економічна таблиця» Ф. Кене (1758 рік). Необхідно відмітити внесок англійських економістів класичної школи В.Петті, А.Сміту, Д.Рикардо у теорію суспільного виробництва, що стало першим кроком в аналізі зв'язків національної економіки. Заслугою К. Марксу в цьому напрямі досліджень є систематизація та безперечне наукове обґрунтування суті суспільного відтворення й аналіз умов реалізації продукту двох підрозділів для простого відтворення та для розширеного відтворення. Авторами нового напрямі політичної економії наприкінці XIX – на початку XX століть – А. Маршаллом, К. Кларком надається дослідження проблем ринку, його параметрам та механізму. Загальні зв'язки економічних суб'єктів не мають в цих дослідженнях особливого значення.

Треба відмітити, що суттєвий внесок у розвиток СНР зробили вчені С.Кузнец, Дж.Кейнс, Р.Стоун, В. Леонтьєв та ін.

Необхідно мати на увазі, що сучасна версія СНР -93 була створена на основі тривалих досліджень, які проводилися під егідою Міжсекретаріатської робочої групи з національних рахунків у складі Світового Банку, Євростату, Міжнародного Валютного фонду, Статистичного відділу та регіональних комісій Секретаріату ООН, Організації економічного співробітництва й розвитку. Цим складом у 2006 році версія СНР-93 була доопрацьована й удосконалена.

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), Баланс народного господарства (БНГ), баланс, рахунок, збалансованість, економічна таблиця Ф.Кене, сукупний суспільний продукт (СОП), структура СОП за вартістю, I та II підрозділи СОП умови реалізації СОП (за Марксом К.), модель В. Леонтьєва, міжгосподарський оборот.

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському

занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Методологія аналізу розширеного відтворення: від Ф. Кене, А. Сміта до К. Марксу, кейнсіанства та скандинавської школи.
2. Історія виникнення Системи національних рахунків.
3. Методологія моделі СНР ООН 1993 року.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

1. Чим відрізняється методологія аналізу розширеного відтворення Ф.Кене від аналізу А.Сміта?
2. Чому лауреат Нобелівської премії в галузі економіки за 1973 рік В.Леонт'єв наголошує, що економічна наука досі заборгована Марксовій політекономії за її схеми відтворення сукупного продукту?
3. Що із себе уявляє Баланс народного господарства? В чому полягають особливості його методології?
4. Чому після Другої світової війни ООН ввела СНР як один з важливіших, основних інструментів аналізу економіки світу та економік його окремих країн.
5. Чому виникає раз від разу необхідність доповнення та поправок в існуючі моделі СНР?
6. В чому полягають відмінності СНР ООН 1968 року від версії СНР 1953 року?

Тема 2: Загальна характеристика СНР-93.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми «*Загальна характеристика СНР-93*» необхідно сформулювати знання щодо категорій, термінів, концепцій і визначень побудови СНР, про особливість побудови Європейської системи інтегрованих економічних рахунків (ЄСІЕР), також отримати навички щодо аналізу методологічних принципів побудови СНР.

Студенти повинні засвоїти визначення СНР як систему взаємопов'язаних узагальнюючих показників, які відображають

виробництво, обмін, розподіл та використання кінцевого продукту і чистого продукту(національного доходу) та формування національного багатства. При цьому треба знати, що СНР в узагальненому вигляді містить інформацію про суб'єктів, які беруть участь в економічному процесі, про економічні операції, які пов'язані з виробництвом продуктів та послуг, розподілом й перерозподілом доходів, нагромадженням активів та іншими аспектами економічної діяльності, про економічні активи і пасиви, які формують національне багатство (основні фонди, матеріальні оборотні фонди, монетарне золото та інші фінансові активи, вартість землі і корисних копалин та ін.).

Необхідно звернути увагу, що СНР за своїм економічним змістом уявляє комплекс балансових таблиць (рахунків) та систему взаємопов'язаних показників функціонування економіки.

Студентам треба знати, що головним блоком у СНР є блок інформації про важливі макроекономічні показники. Також необхідно розглядати інші блоки макроекономічної інформації, що характеризують різні сторони економіки, зокрема – це блоки даних про активи і пасиви секторів економіки та національне багатство; про рух фінансових ресурсів; про доходи і витрати органів державного управління; про зовнішньоекономічні зв'язки; про міжгалузеві зв'язки.

Необхідно зауважити, що у СНР-93 економічне виробництво розглядається також з урахуванням тіньової діяльності. Треба звернути увагу на перелік видів діяльності, які включені до сфери економічного виробництва. Це: 1) виробництво товарів як для реалізації, так і для власного споживання та збереження; 2) виробництво не фінансових послуг з метою реалізації; 3) діяльність фінансових установ (банків, страхових компаній тощо); 4) діяльність органів державного управління, що надають неринкові послуги (колективні та індивідуальні); 5) діяльність некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства; 6) діяльність оплачуваної домашньої прислуги; 7) житлові послуги, що надаються власниками житла, квартири для власного споживання.

Студентам слід знати, що СНР побудована на кількох важливих принципах, що забезпечує системну й уніфіковану подачу соціально-економічної інформації. До цих принципів від-

носяться: 1) відображення кожної операції двічі. Якщо в операції беруть участь дві інституційні одиниці, її записують чотири рази; 2) віддзеркалювання операцій в рахунках обох інституційних одиниць одночасно (за методом нарахування); 3) необхідність врахування кожної операції на всіх рахунках за однією вартістю (фактичною); 4) консолідація – виключення операції між одиницями однієї групи, а також виключення взаємних фінансових активів і пасивів; 5) сальдування (методом заліку); 6) відображення господарського кругообігу; 7) розмежування руху товарів (матеріальних благ і послуг) та потоків доходів; 8) поділ продукції, що виробляється, на кінцеву та проміжну; 9) групування доходів і витрат на поточні та капітальні; 10) розрахування основних показників як на валовій, так і на чистій основі.

Важливим питанням теми є система цін, яка представлена у СНР и має міжнародне визначення. Слід засвоїти такі основні ціни СНР: факторні ціни, ціни виробника, основні ціни, ринкові ціни, ціни покупця та вміти аналізувати їх за структурою.

Необхідно звернути увагу на матричну форму подання рахунків у СНР.

Слід також познайомитися з особливостями застосування СНР у країнах різного рівня розвитку економіки, зокрема в Україні.

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), рахунок, збалансованість, операція, резидент країни, інституційна одиниця, інституційні сектори, метод нарахування, фактична вартість, принцип консолідації, принцип сальдування, методи аналізу: виробничий, розподільчий, кінцевого споживання, потік товарів, потік доходів, кінцева продукція, проміжна продукція, доходи поточні, витрати поточні, доходи капітальні, витрати капітальні, валові показники, чисті показники, факторні ціни, ціни виробника, основні ціни, ринкові ціни, ціни покупця, матрична форма рахунків.

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Макроекономічні концепції. Основні категорії та класифікації у СНР 93. Принцип збалансованості.
2. Інституційні одиниці та сектори економіки. Характеристика операцій у системі. Виробничі одиниці. Продукти.
3. Національні особливості застосування СНР з доповненнями та поправки до СНР 1993 рік / ООН, МВФ, ВБ, Комісія європейських суспільств. - 2006 рік.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

1. Чому у СНР 93 в системі основних макроекономічних показників було враховано міжгосподарський оборот ?
2. Чи можна стверджувати про процес врахування у СНР 93 методологічних принципів побудови системи показників економіки, які є в БНХ? Поясніть свою точку зору.
3. Як відносяться між собою категорії інституційна одиниця, економічна одиниця, сектор економіки?
4. Розгляньте таблицю «витрати-випуск». Який внесок в розробку, удосконалення та практичне використання цієї таблиці вніс В. Леонтьєв?
5. Розгляньте таблицю фінансових операцій та фінансових активів й зобов'язань. Яке практичне значення в макроекономічному аналізі та в моделюванні макроекономічних процесів має ця таблиця?
6. В чому полягають особливості матричної форми подання рахунків?
7. Зазначте особливості цін у СНР та їх роль щодо аналізу економіки на різних рівнях.

Тема 3: Система національних рахунків: класифікації та категорії.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми «*Система національних рахунків: класифікації та категорії*» необхідно сформулювати знання з основних класифікацій СНР та з визначення одиниць класифі-

кації, також отримати навички щодо аналізу структури одиниць класифікації.

Необхідно звернути увагу щодо ідеї СНР про упорядкування інформації з різних аспектів економічних процесів та явищ. Упорядкування даної інформації повинно забезпечити виявлення загальної картини та головних результатів економічної діяльності й структури економіки. Головними типами класифікації в СНР є наступні:

- 1) інституційні одиниці за секторами економіки (господарюючі суб'єкти – юридичні особи і домашні господарства), які групуються у сектори : - нефінансових корпорацій; - фінансових корпорацій і квазікорпорацій; - органів державного управління; - некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства; - домашніх господарств;
- 2) галузі економіки, в яких одиницею класифікації є заклад. Заклад – це одиниця відносно однорідна щодо виробленої продукції, застосованої технології і структури витрат. Треба відзначити, що галузева класифікація утворена відносно до МСГК – Міжнародної стандартної класифікації всіх видів економічної діяльності за галузями народного господарства;
- 3) економічні операції та інші потоки, їх поділяють на групи: - операції з товарами і послугами (виробництво й імпорт та використання на різні цілі товарів та послуг, включаючи експорт); - операції з доходами (розподіл, перерозподіл і використання); - операції з фінансовими інструментами (придбання фінансових активів, прийняття фінансових зобов'язань, наприклад, позики, кредити, приріст депозитів у банках тощо); - інші операції, що характеризують зміну активів внаслідок екстраординарних подій (пожежі, повені, катастрофи тощо);
- 4) балансуючі статті , які є аналітичними побудовами щодо використання їх для завершення рахунків за певними групами операцій. Балансуюча стаття потім надходить до наступного рахунку, якій пов'язаний з наступною стадією аналізу;

- 5) активів і пасивів, яка використовується для коректної побудови балансу активів і пасивів. Передбачається виділення таких видів: - нефінансові активи; - невироблені активи/; - фінансові активи/пасиви;
- 6) товарів і послуг;
- 7) витрат органів державного управління, вона передбачає розділи загальне управління, оборона, освіта, охорона здоров'я, наука, культура, мистецтво тощо. Дана класифікація дозволяє розмежувати споживання органів державного управління на колективне та індивідуальне споживання;
- 8) податків і субсидій, в якій здійснюється розрізнення між поточними і капітальними податками, між податками на виробництво та імпорт, з одного боку, і податками на доходи і власність – з іншого

Студентам треба знати, що всі економічні операції в СНР подаються у вигляді рахунків. Кожен рахунок уявляє собою двобічну таблицю, один бік якої характеризує ресурси, а інший - використання. Підсумки операцій на кожному боці балансуються або за визначенням, або за допомогою балансуючої статті, яка є перехідною до наступного рахунку. СНР включає такі рахунки: - внутрішньої економіки (продуктів та послуг, виробництва, утворення доходів, розподілу доходів, використання доходів, капіталу, фінансового); - зовнішньоекономічних зв'язків (поточних операцій, операцій з капіталом, фінансового).

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), класифікація, операція, економічна діяльність, рахунок, потоки, інституційна одиниця, інституційні сектори (S), інституційні одиниці-резиденти, операції з продуктами (P), розподільчі операції (D), операції з фінансовими інструментами (F), записи в рахунках нагромадження (K), балансуючі статті, балансуючі статті з аналітичними побудовами, активи, нефінансові активи, (AN), фінансові активи (AF), пасиви, фінансові пасиви (AF).

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Зміст основних понять та термінів СНР, щодо визначення внутрішньої та національної економіки.
2. Основні класифікації СНР та визначення одиниць класифікації: історія розвитку. Два типи економічних одиниць і два типи класифікації.
3. Класифікація інституційних секторів. Роль даної класифікації щодо реалізації інструментарію СНР.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

1. Надайте огляд секторів у Системі національних рахунків. Заповните таблицю.

Таблиця 1

Огляд інституціональних секторів у СНР

Основні сектори	Функція в економічному процесі	Інституційні одиниці
Нефінансові корпорації		
	Фінансове посередництво та допоміжні види фінансової діяльності	
Органи загального державного управління		
	Споживання продуктів, пропозиція факторів виробництва, виробництво товарів та ринкових послуг	
		Фонди, союзи та інші неринкові некомерційні

		організації, які не класифікуються в інших секторах
	Забезпечення агрегування всіх операцій резидентів з одиницями «іншого світу»	

2. Визначити, яка з класифікацій СНР характеризує економічні процеси? З яких частин вона складається?
3. Чому балансуючи статті розглядаються як аналітичні побудови?
4. Згідно з класифікацією операцій та інших потоків виділити те, що пов'язано з первинним розподілом:
 - а) D₁ Оплата праці найманих працівників;
 - б) D₃ Субсидії на виробництво та імпорту;
 - в) P₃ Витрати на кінцеве споживання;
 - г) P₇ Імпорт товарів та послуг.
5. Згідно з класифікацією операцій та інших потоків виділити те, що пов'язано з товарами та послугами:
 - а) D₂ Податки на виробництво та імпорту;
 - б) D₄ Доходи від власності;
 - в) P₅ Валове нагромадження;
 - г) F₂ Валюта та депозити.
6. Визначити, які з перелічених установ входять до сектору не фінансових корпорацій.
 1. Райфайзенбанк Аваль;
 2. НБУ;
 3. Страхова компанія «Сигма»;
 4. Державний фонд сприяння зайнятості населення;
 5. Завод імені Жовтневої революції у м. Луганську.

Розв'язання типових задач

Задача 1. Визначити, які з перелічених установ входять до сектору фінансових корпорацій.

1. Державний Пенсійний фонд.
2. Банк «Промінвест».
3. Державний фонд сприяння зайнятості населення.
4. Асоціація підприємств.

5. Завод «Азовсталь».
6. Національний банк України.
7. Страхова компанія «АСКО».
8. ДЗ «Луганській національний університет імені Тараса Шевченка».
9. Нью-йоркська Фондова біржа.

Розв'язування

Фінансовими корпораціями, згідно з СНР, є інституційними одиницями, які спеціалізуються на фінансово - посередницької діяльності, а саме: кредитні установи і страхові компанії. Тому до фінансових корпорацій серед запропонованого переліку установ слід віднести Банк «Промінвест», Національний банк України, Нью-йоркська Фондова біржа.

Тема 4: Система національних рахунків: поточні рахунки.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми «*Система національних рахунків: поточні рахунки*» необхідно сформувати знання про особливість формування поточних рахунків, їх складові, також отримати навички щодо розрахунку елементів та їх взаємозв'язку у поточних рахунках.

Необхідно звернути увагу щодо видів рахунків, які входять до складу поточних рахунків. До них відносяться:

- рахунок виробництва;
- рахунок утворення доходу;
- рахунок розподілу первинного доходу;
- рахунок вторинного розподілу доходу;
- рахунок перерозподілу доходу в натуральній формі;
- рахунок використання доходу.

Потрібно засвоїти, що кожен рахунок цієї групи складається з двох частин: правої – «ресурси», яка фіксує суми, отримані економічними одиницями; лівої – «використання» - фіксує суми, передані іншим економічним одиницям. Різниця між підсумками правої та лівої частин створює балансуєчу статтю, що забезпечує перехід від одного рахунку до наступного на основі перенесення її суми з частини «використання» попереднього рахунку до частини «ресурси» наступного рахунку.

Вивчення теми потрібно розпочинати з розгляду рахунку виробництва, який характеризує витрати та результати економічної діяльності інституційних одиниць у складі галузі, виду економічної діяльності, сектора або економіки в цілому на стадії виробництва товарів та послуг. У ресурсній частині рахунку зазначено випуск товарів і послуг в основних цінах, у частині «використання» фіксується проміжне споживання, яке характеризує вартість спожитих в процесі виробництва товарів і послуг в цінах споживача. Слід звернути увагу, що балансуючою статтею рахунку є валова додана вартість.

Слід засвоїти, що сума валової доданої вартості за видами економічної діяльності або секторами економіки є головним компонентом валового внутрішнього продукту (ВВП) у ринкових цінах, розрахованого виробничим методом. Таким чином, ВВП – це балансуюча стаття зведеного рахунку виробництва, складеного для економіки в цілому. При цьому до ресурсної частини додатково включається показник чисті податки на продукти (податки за відрахуванням субсидій), а величина проміжного споживання для всіх секторів разом в частині «використання» збільшується на величину оплати послуг фінансових посередників.

Потрібно враховувати різницю типів випуску – ринкового та неринкового. До ринкового випуску відносять товари і послуги, – а) які реалізуються за економічно значущими цінами; б) які пов'язані з бартером; в) які надаються роботодавцями власним працівникам як оплата праці в натуральній формі; г) які виробляються одним підрозділом та передаються іншому підрозділу цього ж підприємства для використання в даному чи наступному періодах; д) які існують у вигляді готовій продукції та незавершеного виробництва. До неринкового випуску відносять товари і послуги, які: а) вироблені інституційними одиницями для власного кінцевого споживання або для збільшення основного капіталу; б) надані безплатно чи за цінами, що не мають економічного обґрунтування, іншим інституційним одиницям. Слід звернути увагу на суть та розрахунок показнику «валовий випуск»: по перше, валовий випуск – це сукупний випуск продукту з урахуванням в ньому як кінцевого продукту (доданої вартості), так і проміжного продукту; по-друге, валовий випуск

розраховується як сума вартості реалізованої продукції та чистих запасів готової продукції і незавершеного виробництва (тобто: $P=R+(S_1-S_0)$, де P – валовий випуск; R – вартість реалізованої продукції; S_1 – вартість запасів готової продукції та незавершеного виробництва на кінець періоду; S_0 – вартість запасів готової продукції та незавершеного виробництва на початок періоду). Необхідно вміти розраховувати за аналогією розрахунку валового випуску вартість випуску за секторами класифікації СНР (наприклад, вартість випуску сектору «Фінансових операцій», вартість випуску сектору «Домашніх господарств тощо»).

Слід детально розібратися з визначенням категорії проміжне споживання, яка відображає процес створення та використання товарів з метою виробництва інших товарів і послуг на протязі даного періоду. До проміжного споживання включають: - матеріальні витрати без амортизаційних відрахувань; - оплату нематеріальних послуг; - витрати на відрядження в частині проїзду та послуг готелів; - інші елементи споживання. В свою чергу кожен елемент проміжного споживання має певні статті. Необхідно розглянути ці статті.

Слід знати, які елементи споживання й витрат проміжне споживання не включає. Це перш за все: - витрати на будівництво та капітальний ремонт споруд і будівель, модернізацію та ремонт машин, обладнання з метою збільшення терміну їх експлуатації та підвищення фондівіддачі (їх трактують як нагромадження основного капіталу); - витрати на поточний ремонт житла, що здійснюється мешканцями – орендарями (їх включають в кінцеве споживання домашніх господарств); - товари та послуги, які отримують працівники безоплатно або за зниженими цінами у вигляді оплати праці в натуральній формі та інше. Студенти повинні розглянути всі елементи, які не включаються до проміжного споживання (додати до переліку).

Треба звернути увагу на розгляд питання про різні види податків та субсидій за методологією СНР. Студентам пропонується розглянути це питання на основі класифікації поточних податків та класифікації субсидій.

Потрібно розглядати джерела інформації показників рахунку виробництва та особливості й можливості його аналізу. Слід враховувати, що за даними рахунку виробництва аналізується

структура виробництва – співвідношення між виробництвом товарів і послуг, ринковим і неринковим випуском, оцінюється внесок кожного сектору чи виду економічної діяльності до загального випуску товарів і послуг.

Важливо усвідомити, що у СНР процес розподілу та перерозподілу доходу досліджується і фіксується в декількох рахунках, які об'єднані в єдину систему.

Необхідно підкреслити, що аналіз розподільчих операцій починається з рахунку утворення доходу. Зверніть увагу на особливості цього рахунку, зокрема на те, що його балансує стаття – це валовий прибуток/змішаний дохід, отриманий резидентами від участі у виробничому процесі.

Подальше вивчення теми пов'язане з аналізом рахунку первинного розподілу доходу. Цей рахунок відображає процеси отримання первинних доходів від виробництва та перерозподіл доходів від власності, тобто відображає всі первинні доходи.

Треба звернути увагу, що в ресурсній частині рахунку первинного розподілу доходу приведені операції, пов'язані з доходами від виробництва та доходами від власності, які отримують одиниці-резиденти від резидентів та від «іншого світу», у частині використання – первинні доходи, виплачені резидентами країни нерезидентам, тобто «іншому світові».

Необхідно зауважити, що балансує стаття рахунку розподілу первинного доходу на рівні секторів – це сальдо первинного доходу. Сумі сальдо первинних доходів за секторами відповідає сальдо первинних доходів для економіки в цілому – це є показник валового національного доходу (ВНД). Зверніть увагу, як на взаємозв'язок між показниками ВНД, на їх розрахунки.

Необхідно уявляти, що подальший розподіл доходів здійснюється на основі трансфертів. Студенти повинні розглянути суть трансфертів та сформувані знання та уміння класифікувати трансферти, їх визначати. Слід розрізняти поточні та капітальні трансферти. Поточні трансферти – операції, які здійснюються регулярно та пов'язані зі зміною поточних доходів суб'єктів господарювання. Капітальні трансферти (наявні у рахунку капіталу) – операції, пов'язані зі зміною активів інституційних одиниць.

Слід звернути увагу на подальше розглядання теми, що пов'язане з вивченням операцій вторинного розподілу доходів. Рахунок вторинного розподілу доходу показує як здійснюється перерозподіл доходів за допомогою поточних трансфертів у грошовій формі.

Студенти повинні розрізнити особливості консолідованого рахунку вторинного розподілу доходу, в якому стаття «сальдо первинних доходів» для всієї економіки, перенесена з рахунку первинного розподілу доходу, є «валовим національним доходом». Величина валового національного доходу коригується на суму поточних трансфертів, отриманих «від іншого світу» (відповідна стаття у «ресурсах») та трансфертів, переданих «іншому світові» (відповідна стаття у «використанні»). Для консолідованого рахунку балансуючою статтею є валовий наявний дохід, що характеризує величину поточних доходів, яка може бути використана на фінансування кінцевого споживання та заощадження.

Важливо знати, що рахунок перерозподілу доходу в натуральній формі показує, як наявний дохід за секторами «Домашні господарства», «Загального державного управління» та «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства» змінюється в результаті отримання чи передачі соціальних трансфертів у натуральній формі. Треба запам'ятати, що балансуюча стаття рахунку «Валовий скоригований наявний дохід» (ВСНД) визначається для вказаних секторів у такий спосіб:

сектор «Домашні господарства»:

(ВСНД = ВНД + Соціальні трансферти в натуральній формі, одержані від секторів «Загального державного управління» та «Некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства»);

сектори «Загального державного управління» та «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства домашні господарства»:

(ВСНД = ВНД – Соціальні трансферти в натуральній формі, передані «Домашнім господарствам»);

для економіки в цілому: ВСНД = ВНД.

Таким чином, величина соціальних трансфертів у натуральній формі, отриманих сектором «Домашні господарства», до-

рівнює сумі переданих соціальних трансфертів у натуральній формі від секторів «Загального державного управління» та «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства», тобто їхній розмір не впливає на загальний підсумок доходів з економіки в цілому.

Необхідно звернути увагу, що до себе включають соціальні трансферти в натуральній формі. Це соціальні допомоги в натуральній формі; вартість індивідуальних неринкових товарів і послуг (у сфері освіти, культури, охорони здоров'я та ін.), що надаються домашнім господарствам безоплатно чи за пільговими цінами.

Треба знати, що скоригований наявний доход дає уявлення про сукупний платоспроможний попит на товари та послуги. При цьому валовий скоригований наявний доход, розрахований на душу населення, є важливим показником рівня життя населення і часто застосовується в міжнародних порівняннях.

Зверніть увагу, що витрати на кінцеве споживання можуть мати інституційні одиниці тільки трьох секторів – домашніх господарств, уряду та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. Нефінансові та фінансові корпорації не мають витрат на кінцеве споживання, придбані ними товари та послуги вони використовують на проміжне споживання або на оплату праці найманих працівників.

Студенти повинні відрізнити рахунки використання наявного доходу та використання скоригованого доходу. Перший включає витрати інституційних одиниць на споживчі товари і послуги з величини їхнього наявного доходу. В другому відображено фактичне кінцеве споживання товарів і послуг відповідними секторами економіки незалежно від джерел його фінансування.

Треба запам'ятати, що балансуючою статтею рахунку використання наявного доходу и рахунку використання скоригованого наявного доходу є заощадження. Заощадження розглядаються як частина наявного доходу інституційних одиниць, яка не втрачена на кінцеве споживання товарів і послуг.

Необхідно знати, що чисте заощадження (заощадження за винятком вартості споживання основного капіталу – амортизації) може бути величиною додатною або від'ємною. В випадку

додатної величини чистого заощадження інституційні одиниці використовують в поточному періоді наявний дохід не лише на кінцеве споживання, а й на збільшення активів або на зменшення зобов'язань. Коли чисте заощадження від'ємне, то інституційним одиницям потрібно збільшити власні зобов'язання або зменшити активи для покриття витрат на кінцеве споживання.

Валове національне заощадження (ВНЗ) уявляє із себе валовий національний дохід (ВНД) за винятком витрат на кінцеве споживання інституційних одиниць: домашніх господарств, органів загального державного управління та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства (ІО). Тобто: $ВНЗ = ВНД - ІО$.

Необхідно до вивчення теми додати схему кореспондування рахунків та їхніх балансуючих статей.

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), класифікація, інституційні сектори (S), операції з продуктами (P), розподільчі операції (D), операції з фінансовими інструментами (F), записи в рахунках нагромадження (K), операція, економічна діяльність, рахунок, рахунок виробництва, основні ціни, ринкові ціни, валовий національний дохід, валовий наявний дохід, валове заощадження, проміжне споживання, податки на виробництво та імпорт, податки на продукти, інші податки, пов'язані з виробництвом, рахунок утворення доходу, рахунок розподілу первинного доходу, валовий прибуток/змішаний дохід, заробітна плата, рахунок вторинного розподілу доходу, поточні трансферти, скоригований наявний дохід, рахунки використання наявного доходу та використання скоригованого наявного доходу, чисте заощадження – додатне, чисте заощадження – від'ємне, балансуючі статті, балансуючі статті з аналітичними побудовами, активи, нефінансові активи, (AN), фінансові активи (AF), пасиви, фінансові пасиви (AF).

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Поточні рахунки, їх призначення.
2. Рахунок виробництва. Рахунок утворення доходу.
3. Рахунок первинного розподілу доходу. Рахунки перерозподілу доходу.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

1. Особливості рахунку перерозподілу доходу у натуральній формі. Його місце у СНР.
2. Функціональне значення рахунку використання наявного доходу у СНР та значення рахунку використання скоригованого наявного доходу щодо оцінки кінцевого споживання та заощадження.
3. Чим відрізняються ринковий та неринковий випуск? Які складові кожного з випусків?
4. Надайте схему поточних податків за методологією СНР. Чим відрізняються податки на виробництво та імпорт від інших податків, пов'язаних з виробництвом?
5. Як розраховується валовий випуск? Яким чином в цьому показнику ціни, що діють на момент виробництва?
6. Надайте схему первинних доходів за методологією СНР. Що є балансуючою статтею рахунку розподілу первинного доходу на рівні секторів?
7. Надайте схему кореспондування рахунків та їхніх балансуючих статей. Пояснить, чому є така кореспонденція рахунків?
8. На основі умовних даних (млрд. грн.) побудуйте рахунок виробництва для економіки:
 - для сектору «Нефінансові корпорації»: випуск в основних цінах – 500, проміжне споживання – 320;
 - для сектору «Фінансові корпорації»: випуск в основних цінах – 10, проміжне споживання – 4;
 - для сектору «Домашні господарства»: випуск в основних цінах – 82, проміжне споживання – 30;
 - для сектору загального державного управління в основних цінах – 52, проміжне споживання – 36;
 - для сектору «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства»: випуск в основних цінах – 8, проміжне споживання – 3,8.

Для економіки в цілому податки на виробництво та імпорту за відрахуванням субсидій на виробництво та імпорту – 56, у тому числі, чисті податки на продукти – 48.

Розрахуйте:

А) Валову додану вартість для кожного сектору окремо.

Б) Валовий внутрішній продукт двома способами.

9. Мають місце умовні дані про доходи та витрати інституційних одиниць (млн.грн.)

Доходи магістрантів:

- Стипендії	500
- Заробітна плата	800
- Гранти	90

Витрати магістрантів

- На оплату вітчизняної продукції	380
- На придбання імпортової продукції	200
- На виплату податків	86

Залишок доходів магістрантів та інших категорій населення надійшов на депозитні рахунки.

Сектором «Нефінансові корпорації» вироблено та реалізовано продукції на 1800 млн. грн.

Доход від реалізації продукції сектору «Нефінансові корпорації» використано на:

- Заробітну плату магістрантам, які працюють	800
- Заробітну плату іншим категоріям працюючого населення	560
- Сплату податків	40

Продукція не фінансових корпорацій використана на споживання:

- Магістрантів	550
- Інших категорій населення	700

Нереалізована частина продукції нефінансових корпорацій спрямована на експорт.

Побудуйте рахунки в матричному вигляді (за видами економічних операцій у розрізі секторів економіки).

Розрахунки представте також у вигляді таблиць. Слідкуйте за коректністю дій. Розрахунки перевіряйте на відповідність методології СНР.

Розв'язання типових задач

Задача 1. За певними даними країни за 2005 рік побудуйте рахунок виробництва для кожного з секторів та економіки в цілому (млрд. грош. од.):

- сектор «Нефінансові корпорації»:
 - отримали виручку від реалізації товарів та послуг – 170 (в тому числі податок на додану вартість -7,7, експортне мито – 0,08);
 - із Державного бюджету підприємці отримали субсидії у зв'язку з реалізацією частини продукції за цінами, нижчими від витрат виробництва, - 0,5;
 - залишки незавершеного виробництва на початок періоду – 0,62, на кінець – 0,46;
 - запаси готової продукції у виробника на початок періоду – 3,9, на кінець – 4,6.

Витрати підприємств, пов'язані з виробництвом товарів та послуг (з урахуванням податком на додану вартість – 2,9) у поточному періоді:

- матеріальні витрати 95,2;
- орендна плата за будівлі та обладнання – 6,9;
- представницькі витрати – 1,9;
- витрати на відрядження в частині оплати послуг транспорту та готелів – 3,8;
- послуги фінансово-кредитних закладів – 2,1;
- споживання основного капіталу – 14,9;
- сектор «Фінансові корпорації: випуск в основних цінах – 3,3, проміжне споживання – 1,3;
- сектор «Загального державного управління: випуск в основних цінах – 20,4, проміжне споживання – 8,3;
- сектор «Домашні господарства»:
 - вироблено сільськогосподарської продукції на 9,5 (у тому числі реалізовано на 3,4. спожито в процесі виробництва на 4,2);
 - отримано доходів від підприємницької діяльності з виробництва промислової продукції, з будівництва та надання послуг на суму 3,8;

- вартість будівництва та ремонту помешкання, виконаних власними силами – 1,9;
- умовно обчислена плата за проживання у власному житлі – 8,6;
- витрати на інструмент, будівельні матеріали, насіння, корми – 3,2;
- оплата ветеринарних послуг, плата за оренду машин, обладнання, господарських приміщень – 1,6;
- витрати господарів будинків та квартир на поточний ремонт помешкань – 1,47;
- сектор «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства»: випуск в основних цінах – 3,5, проміжне споживання – 1,7.

Для економіки в цілому податки на виробництво та імпорт за вирахуванням субсидій на виробництво та імпорт – 19.0, у тому числі чисті податки на продукти – 15.0.

Розрахувати:

- випуск товарів та послуг в основних цінах для секторів «Нефінансові корпорації», «Домашні господарства» та економіки в цілому;
- проміжне споживання для секторів «Нефінансові корпорації», «Домашні господарства» та економіки в цілому;
- валову додану вартість для кожного сектора окремо;
- ВВП двома способами.

Розв'язування

Випуск товарів та послуг в основних цінах:

- сектора «Нефінансові корпорації» = $170 - 7,7 - 0,08 + 0,5 + (0,46 - 0,62) + (4,6 - 3,9) = 162,76$;
- сектора «Домашні господарства» = $9,5 + 3,8 + 1,9 + 8,6 = 23,8$;
- для економіки в цілому = \sum Валового випуску секторів = $162,76 + 3,3 + 20,4 + 23,8 + 3,5 = 213,76$.

Проміжне споживання:

- сектора «Нефінансові корпорації» = $95,2 + 6,9 + 1,9 + 3,8 + 2,1 - 2,9 = 107,0$;
- сектора «Домашні господарства» = $4,2 + 3,2 + 1,6 + 1,47 = 10,47$;

- для економіки в цілому = \sum Проміжного споживання всіх секторів = 107,0+1,3+8,3+10,47+1,7=128,77.

Валова додана вартість = валовий випуск-проміжне споживання:

- сектора «Нефінансові корпорації» = 162,76-107,0=55,76;
- сектора «Фінансові корпорації» = 3,3-1,3=2,0;
- сектора «Загального державного управління» = 20,4-8,3=12,1;
- сектора «Домашні господарства» = 23,8-10,47=13,33;
- сектора «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства» = 3,5-1,7=1,8;
- сума валової доданої вартості для економіки в цілому = 55,76+2,0+12,1+13,33+1,8=84,99.

ВВП у ринкових цінах = \sum ВДВ для економіки в цілому + чисті податки на продукти = 84,99+15=99,99=ВВ – проміжне споживання + чисті податки на продукти = 213,76-128,77+15=99,99.

Побудуємо рахунок виробництва для кожного з секторів окремо та економіки в цілому(табл.1.1; 1,2):

- Умовні позначення:

НФ – сектор «не фінансові корпорації»,

ФК – сектор «Фінансові корпорації»,

ЗДУ – сектор «Загального державного управління»,

ДГ – сектор «Домашні господарства»,

НеДГ – сектор «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства»,

НацЕк – національна економіка.

Таблиця 1.1

Використання валового внутрішнього продукту

Використання	НФ	ФК	ЗДУ	ДГ	НеДГ	НацЕк
Проміжне споживання (млрд. грош. од.)	109,9	1,3	8,3	10,47	1,7	128,77
ВДВ (ВВП) (млрд. грош. од.)	55,76	2,0	12,1	13,33	1,8	84,99

Разом (млрд. грош. од.)	162,76	3,3	20,4	23,8	3.5	213,76
--------------------------------	--------	-----	------	------	-----	--------

Таблиця 1.2

Ресурси валового внутрішнього продукту

Ресурси	НФ	ФК	ЗДУ	ДГ	НеДГ	НацЕк
Випуск товарів та послуг (в основних цінах) (млрд. грош. од.)	162,76	3,3	20,4	23,8	3,5	213,76
Разом (млрд. грош. од.)	162,76	3,3	20,4	23,8	3.5	213,76

Тема 5: Система національних рахунків: рахунки нагромадження.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми «*Система національних рахунків: рахунки нагромадження*» необхідно сформувати знання про зміст та види рахунків нагромадження, їх складові, також отримати навички щодо розрахунку елементів та їх взаємозв'язку у рахунках нагромадження.

Студентам слід відтворити знання щодо суті нагромадження, як процесу перетворення доходів в додатковий капітал. Тобто нагромадження – це капіталізація прибутку. Тому рахунки нагромадження призначені для опису всіх операцій й інших економічних потоків, які призводять до зміни обсягу, складу та вартості активів, зобов'язань та чистої вартості власного капіталу.

Необхідно звернути увагу щодо видів рахунків, які входять до складу рахунків нагромадження - це:

- рахунок капіталу;
- фінансовий рахунок;
- рахунок інших змін в обсязі активів;
- рахунок переоцінки.

Потрібно засвоїти, що рахунок капіталу слугує для відображення фінансування нагромадження основного капіталу та

зміни оборотних матеріальних коштів, включаючи перерозподіл капітальних активів між секторами економіки та «іншим світом» у вигляді капітальних трансфертів. В цьому рахунку в частині «Ресурси» відображені операції з чистого заощадження, одержаних капітальних трансфертів, переданих капітальних трансфертів. Дані операції відображають зміни у зобов'язаннях та чистому багатстві. В частині «Використання» надані операції з валового нагромадження основного капіталу, споживання основного капіталу, зміни запасів матеріальних оборотних коштів, чистого придбання цінностей, чистого придбання землі та інших не фінансових невироблених активів. Дані операції відображають зміни у активах, їх балансуючою статтею є «чисте кредитування або чисте запозичення».

Студенти мають розуміти, що в економіці в цілому та в окремих її галузях й секторах не завжди досягається рівність між обсягом заощаджень та обсягом нагромадження (інвестицій). Внаслідок цього балансуючою статтею є показник «здатності до фінансування» (коли збереження переважають нагромадження) чи показник «потреба у фінансуванні» (коли нагромадження перевищує заощадження). Рівновага може бути досягнута також за допомогою перерозподільчих процесів (тобто у вигляді капітальних трансфертів між секторами, галузями та країнами). Зауважимо, що рахунок капіталу містить інформацію про капіталовкладення, про секторальний розподіл заощаджень та нових капіталовкладень. Це важлива складова для інвестиційної політики.

Треба звернути увагу на те, що фінансовий рахунок відображає операції з фінансовими інструментами, тобто з активами й зобов'язаннями. Внаслідок цих операцій відбувається, з одного боку, збільшення фінансових активів за рахунок їх придбання (ліва частина рахунку), а з іншого – зміна фінансових зобов'язань (права частина рахунку). На фінансовому рахунку фіксуються не самі фінансові активи або зобов'язання, а їх зміна за певний період часу (рік). Частина операцій фінансового рахунку передбачає зустрічні не фінансові потоки, які фіксуються в інших рахунках СНР. Водночас існують операції, що не мають кореспондуючих записів в інших рахунках. Ці операції приводять лише до зміни структури фінансових активів та зо-

бов'язань, не порушуючи співвідношення між загальною сумою фінансових активів та зобов'язань. Вони мають кореспондуючі записи всередині фінансового рахунку. У лівій та правій сторонах рахунку використовується одна й та сама класифікація фінансових активів та зобов'язань (знак «+» показує, щодо даної операції можливий запис).

До операцій фінансового рахунку відносяться:

- монетарне золото та СПЗ;
- готівка і депозити;
- цінні папери (крім акцій);
- позики й кредити;
- акції;
- технічні страхові резерви;
- інші види одержаних рахунків.

Потрібно засвоїти, що рахунок інших змін в обсязі активів відбиває вплив неекономічної діяльності на зміну вартості активів та пасивів. Мова йде про стихійні лиха, війни, некомпенсовані конфіскації чи списання боргів, відкриття або вичерпання родовищ корисних копалин тощо. Ліва частина «зміна у фінансових пасивах» фіксує зміну у фінансових зобов'язаннях за їхніми видами. Балансуючою частиною рахунку є зміна чистої вартості власного капіталу за рахунок змін в обсязі активів. Вона записується на правій стороні рахунку («Зміни в зобов'язаннях та чистій вартості власного капіталу»). До рахунку відносяться операції: нефінансові активи (у тому числі вироблені, невикористані), фінансові активи/зобов'язання.

Треба звернути увагу на те, що рахунок відбиває зміну вартості активу результаті інфляції, яка утворює холдинговий прибуток або збиток у поточному періоді. Балансуючою статтею рахунку є «зміни в основному капіталі внаслідок номінальних холдингових прибутків (збитків)». Вона записується на правій стороні рахунку та виявляє приріст або зменшення чистої вартості власного капіталу в зв'язку з утворенням холдингового прибутку або збитку.

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), класифікація, інституційні сектори (S), операції з продуктами (P), розподільчі операції (D), операції з фінансовими інструментами (F), записи в рахунках нагромадження

(K), операція, економічна діяльність, рахунок, рахунок капіталу, капітальні трансферти, валове нагромадження основного капіталу, фінансовий рахунок, фінансові активи (AF), консолідований фінансовий рахунок, заощадження, чисте кредитування, чисте запозичення, нефінансові активи (AN). фінансові пасиви (AF), основні ціни, ринкові ціни.

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Нагромадження його суть. Роль рахунків нагромадження в системі національних рахунків.
2. Рахунок операцій із капіталом, його будова. Фінансовий рахунок.
3. Рахунок інших змін в обсязі активів. Рахунок переоцінки

Навчальні завдання до самостійної роботи:

- 1 Яким чином пов'язані валове нагромадження та чисте заощадження?
2. Розгляньте фінансовий рахунок. Чим відрізняються секторальний фінансовий рахунок від консолідованого фінансового рахунку?
3. Розгляньте фінансовий рахунок. Чим відрізняються секторальний фінансовий рахунок від консолідованого фінансового рахунку?
4. Перелічити рахунки. Які належать до рахунків нагромадження:
 - рахунок капіталу;
 - рахунок товарів та послуг;
 - фінансовий рахунок;
 - рахунок переоцінки;
 - рахунок виробництва;
 - рахунок інших змін в обсязі активів;
 - рахунок утворення доходу.

5. Надайте аналіз рахунку інших змін в обсязі активів, використовуючи дані таблиці 1. Покажіть зміни в активах та в зобов'язаннях знаком +.

Таблиця 1

Рахунок інших змін в обсязі активів

Зміни в активах	Операції та балансуєчі статті	Зміни у зобов'язаннях та чистій вартості власного капіталу
	Нефінансові активи	
	<i>У тому числі:</i>	
	вироблені	
	невироблені	
	Фінансові активи/зобов'язання	
	Зміна чистої вартості власного капіталу	

5. Побудуйте рахунок капіталу для сектору «Загальне державне управління» (млрд. грн.) на основі даних таблиці.

Таблиця 2

Показники щодо рахунку капіталу для сектору «Загальне державне управління» (млрд. грн.)

1	Чисте заощадження	150
2	Капітальні трансферти, одержані	60
3	Капітальні трансферти, передані	80
4	Валове нагромадження основного капіталу	40
5	Споживання основного капіталу	50
6	Зміна запасів матеріальних обігових коштів	-7,5
7	Придбання за виключенням вибуття цінностей	0,02

6. Побудуйте фінансовий рахунок для домашніх господарств.
Дані умовні (млн. грош. од.).

Таблиця 3

**Показники щодо фінансового рахунку для сектору
«Домашні господарства» (млн. грош. од.)**

1	Збільшення готівкових грошей та депозитів	600
2	Чисте придбання облігацій, приватизованих чеків та інших цінних паперів (крім акцій)	300
3	Чисте збільшення (за мінусом повернення) заборгованості за позиками банків на індивідуальне житлове будівництво та інші цілі	6
4	Чисте придбання акцій та паїв у капіталі акціонерних підприємств	250
5	Збільшення страхових технічних резервів	280
6	Заборгованість за розрахунками з підприємствами щодо купівлі товарів та послуг у кредит	3

Розв'язання типових задач

Задача 1. За певними даними діяльності сектору домогосподарств (млн. грош. од.) необхідно побудувати для даного сектору рахунок капіталу.

Таблиця 1

1. Вартість нових капітальних товарів та об'єктів, придбаних або вироблених господарським способом (житла, інших споруд, робочої та продуктивної худоби, сільськогосподарської техніки тощо)	25,0
2. Витрати капітального характеру для відновлення земель, які фінансуються з бюджету	2,8
3. Вартість квартир, переданих домашнім господарствам державою під час безплатної приватизації	14,0
4. Виплати компенсацій за втрати, спричинені громадянам (вибухами, пожежами тощо)	1,4
5. Пожертвування громадян (на будівництво бібліотек, навчальних закладів тощо)	3,5
6. Виплачені податки на капітал (у зв'язку з передачею)	12,5

активів у порядку спадщини або дарування)	
7. Приріст запасів оборотних коштів	1,9
8. Чисте придбання цінностей	4,0
9. Чисте заощадження	195,0
10. Споживання основного капіталу	20,8

Розв'язування

Показники рахунку капіталу розраховуються так:

- валове нагромадження основного капіталу:
 $25,0+2,8+14,0=31,8$ млн. грош. од.
- капітальні трансферти:
 - одержані:
 $14,0+1,4=15,4$ млн. грош. од.
 - передані:
 $3,5+12,5=16,0$ млн. грош. од.
- зміна чистої вартості власного капіталу за рахунок заощадження та капітальних трансфертів:
 $195,0+(15,4-16,0)=194,4$ млн. грош. од.
- чисте кредитування (+), чисте запозичення (-):
 $(195,0+15,4-16,0)-(31,8-20,8+1,9+4,0)=177,5$ млн. грош. од.
- валове нагромадження:
 $31,8+1,9+4,0=37,7$ млн. грош. од.

Таблиця 1.1

Рахунок капіталу

Зміни в активах (використання)	Зміни в зобов'язаннях і чистому кредитуванні (ресурси)
4. Валове нагромадження основного капіталу 31,8	1. Чисте заощадження 195,0
5. Споживання основного капіталу 20,8	2. Капітальні трансферти, одержані 15,4
6. Зміна запасів матеріальних оборотних коштів 1,9	3. Капітальні трансферти, передані 16,0

7. Чисте придбання цінностей 4,0	
8. Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) 177,5	
Разом 194,4	Разом (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів) 194,4

Відповідь: 1) валове нагромадження основного капіталу=31,8 млн. грош. од.

2) капітальні трансферти:

одержані:=15,4 млн. грош. од.

передані:= 16,0 млн. грош. од.

3) зміна чистої вартості власного капіталу за рахунок заощадження та капітальних трансфертів: =194,4 млн. грош. од.

4) чисте кредитування (+), чисте запозичення (-): =177,5 млн. грош. од.

5) валове нагромадження: =37,7 млн. грош. од.

Задача 2. Необхідно побудувати рахунок капіталу для сектора «Фінансові корпорації» (млн. грош. од.) за певними даними, які наведені у таблиці.

Таблиця 2

Показники сектору «Фінансові корпорації»

1	Чисте заощадження	-19922,0
2	Капітальні трансферти, одержані	4743,0
3	Капітальні трансферти, передані	451,7
4.	Валове нагромадження основного капіталу	30281,4
5.	Споживання основного капіталу	29983,0
6.	Зміна запасів матеріальних обігових коштів	4164,3

Визначити чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) і зробити висновок.

Розв'язування

Використовуйте балансовий принцип побудови системи національних рахунків. На основі цього балансу рахунок капіталу для сектору «Фінансові корпорації» має вигляд:

Таблиця 2.1

Рахунок капіталу для сектору «Фінансові корпорації»

Зміни в активах (використання)	Зміни в зобов'язаннях і чистому кредитуванні (ресурси)
4. Валове нагромадження основного капіталу 30281,4	1. Чисте заощадження -19922,0
5. Споживання основного капіталу 29983,0	2. Капітальні трансферти, одержані 4743,0
6. Зміна запасів матеріальних обігових коштів 4164,3	3. Капітальні трансферти, передані 451,7
7. Чисте кредитування (+), чисте заощадження (-) -20093,4 (7=1+2-3-4+5-6)	
Разом -15630,7	Разом (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів (1+2-3) -15630,7

Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) = -19922,0+4743,0-451,7-(30281,4-29983,0+4164,3)=-20093,4 млн. грош. од.

Відповідь:

1) Таким чином, в секторі «Фінансові корпорації» спостерігається фінансовий дефіцит, який може бути обумовлений кризою неплатежів, кредиторською заборгованістю тощо. Тому даний сектор потребує чистих потоків капіталу, тобто для його утри-

мання необхідні запозичення. Це призведе до утворення заборгованості у секторі «Фінансові корпорації».

Другий змістовний модуль

Тема 6: Система національних рахунків: баланси.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми «*Система національних рахунків: баланси*» необхідно сформуванати знання про суть балансового методу аналізу, зміст та елементи балансів активів і пасивів для секторів економіки та економіки в цілому, також отримати навички щодо складання початкового балансу активів і пасивів, змін в балансі активів і пасивів, заключного балансу активів і пасивів та балансів активів і пасивів для окремих секторів й для економіки в цілому.

Студентам слід знати, що на основі балансу активів і пасивів визначається структура активів секторів економіки й національного багатства країни в цілому на початок кожного року. Баланси надають можливість виявляти вплив різних чинників на зміну вартості активів, зобов'язань та власного капіталу за ряд років.

Необхідно звернути увагу що фінансові активи одних секторів економіки є фінансовими зобов'язаннями інших секторів (крім монетарного золота), при цьому статті взаємно погашають одна одну на рівні економіки в цілому (для закритої економіки). Для відкритої економіки деякі фінансові активи можуть бути пасивами нерезидентів і, навпаки, деякі зобов'язання резидентів можуть бути фінансовими активами нерезидентів. Також національне багатство визначається як сума нефінансових активів та перевищення фінансових активів (які є зобов'язаннями інших країн) над фінансовими зобов'язаннями резидентів даної країни перед резидентами інших країн.

Потрібно засвоїти, що у балансі активів і пасивів відображається вартість економічних активів, які знаходяться у власності інституційних одиниць, та їхніх фінансових зобов'язань, на певний момент (на початок або кінець періоду). При цьому на правому боці балансу показується балансуєча стаття – чиста

вартість власного капіталу, яка визначається як різниця між вартістю активів та зобов'язань. Цей показник характеризує вартість майна інституційного сектора чи національного багатства країни на певний момент.

Студенти мають розраховувати показники вартості активів на кінець періоду (як зміну вартості активів протягом періоду): $A_{\text{кін.пер.}} = A_{\text{кпоч.пер.}} + A_{\text{кпррид.}} - A_{\text{квиб.}} + A_{\text{кін.}} + \text{ПХ}$, де $A_{\text{кін.пер.}}$ – вартість активів на кінець періоду; $A_{\text{кпоч.пер.}}$ – вартість активів на початок періоду; $A_{\text{кпррид.}}$ – вартість придбаних активів; $A_{\text{квиб.}}$ – вартість вибулих активів; $A_{\text{кін.}}$ – зміна вартості активів, пов'язана з іншими змінами в їх обсязі; ПХ – холдинговий прибуток. Зрозуміло, що вартість пасивів на кінець періоду визначається аналогічно розрахунком щодо вартості активів: $\text{П}_{\text{кін.пер.}} = \text{П}_{\text{поч.пер.}} + \text{П}_{\text{в.зоб.}} - \text{П}_{\text{пог.зоб.}} + \text{П}_{\text{ін.зоб.}}$, де: $\text{П}_{\text{кін.пер.}}$ – вартість пасивів на кінець періоду; $\text{П}_{\text{поч.пер.}}$ – вартість пасивів на початок періоду; $\text{П}_{\text{в.зоб.}}$ – вартість узятих зобов'язань; $\text{П}_{\text{пог.зоб.}}$ – вартість погашених зобов'язань; $\text{П}_{\text{ін.зоб.}}$ – інші зміни в обсязі зобов'язань. Взаємозв'язок між показниками балансів активів і пасивів та показниками рахунків нагромадження можна записати за формулою: $A_{\text{кт+1}} = A_{\text{кт}} + \blacktriangle_{\text{т1}} + \blacktriangle_{\text{т2}} + \blacktriangle_{\text{т3}} + \blacktriangle_{\text{т4}}$, де $A_{\text{кт+1}}$ та $A_{\text{кт}}$ – вартість активу та пасиву в балансі, відповідно, на початок або кінець періоду; $\blacktriangle_{\text{т1}}$ – зміна вартості активу, яка відображається в рахунку операцій із капіталом; $\blacktriangle_{\text{т2}}$ – зміна вартості активу чи пасиву, яка відображається у фінансовому рахунку; $\blacktriangle_{\text{т3}}$ – зміна вартості активу та пасиву, яка відображається в рахунку інших змін в обсязі активів; $\blacktriangle_{\text{т4}}$ – зміна вартості активу та пасиву, яка відображається в рахунку переоцінки.

Треба звернути увагу на те, що фінансовий рахунок відображає операції з фінансовими інструментами, тобто з активами й зобов'язаннями. Внаслідок цих операцій відбувається, з одного боку, збільшення фінансових активів за рахунок їх придбання (ліва частина рахунку), а з іншого – зміна фінансових зобов'язань (права частина рахунку). На фінансовому рахунку фіксуються не самі фінансові активи або зобов'язання, а їх зміна за певний період часу (рік). Слід також проводити деталізацію цього взаємозв'язку для нефінансових активів, для фінансових активів та для фінансових зобов'язань.

Необхідно навчитися складати баланси активів і пасивів для інституційних одиниць та секторів.

Треба звернути увагу на те, що визначення різниці між сумою ресурсів і сумою використання дозволяє отримати результат, рентабельність діяльності сектору економіки за показником «чисте кредитування» (+) або «чисте запозичення» (-)..

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), класифікація, національне багатство, інституційні сектори (S), операції з продуктами (P), розподільчі операції (D), операції з фінансовими інструментами (F), записи в рахунках нагромадження (K), фінансові активи (AF), операція, економічна діяльність, рахунок, збалансування, активи, пасиви, початковий баланс активів і пасивів, зміни в балансі активів і пасивів, заключний баланс активів і пасивів, балансуєча стаття (чиста вартість власного капіталу), кінцеве споживання, заощадження, інвестиції, результат, «чисте кредитування»(+), «чисте запозичення» (-).

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Баланси: методологія їх побудови. Види балансів. Роль балансів активів та пасивів.
2. Основні категорії активів. Загальні принципи вартісної оцінки статей балансів.
3. Групи балансів СНР, їх взаємозв'язок.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

1. Чому для кожного із секторів економіки в цілому, окрім рахунків складаються баланси активів і пасивів?
2. Що слід розуміти під збалансуванням економіки с точки зору методології СНР та БНГ?

3. Розгляньте початковий баланс активів і пасивів й заключний баланс активів і пасивів. чим вони відрізняються і як вони пов'язані між собою?
4. Надайте аналіз змін в балансі активів і пасивів. Покажіть зміни за допомогою схеми.
5. Розгляньте взаємозв'язок між показниками балансів активів і пасивів та показниками рахунків нагромадження взагалі, а також для нефінансових активів та фінансових активів. Використовуйте формули.
6. За умовними даними (млн. грош. од.) побудуйте баланс активів і пасивів й розрахуйте обсяг національного багатства.

Таблиця 1

**Умовні дані економічної діяльності в країні
(млн. грош. од.)**

Вироблені нефінансові активи	725,5
Невироблені не фінансові активи	563,0
Фінансові активи	430,0
Фінансові зобов'язання	510,8

7. За умовними даними (млн. грош. од.) побудуйте баланс активів і пасивів сектора «Домашні господарства».

Таблиця 2

Умовні дані економічної діяльності сектора «Домашні господарства» (млн. грош. од.)

Куплено продуктів	720,5
Продано продуктів	650,0
Одержано доходу	870,9
Одержано поточних трансфертів	82,0
Виплачено поточних трансфертів	75,2
Виплачено доходу	520,1

Визначити величину зміни зобов'язань (чисте кредитування (+) або чисте запозичення (-)).

8. За умовними даними (млн. грош. од.) про активи і пасиви сектора «Нефінансові корпорації» на початок періоду побудуйте баланс активів і пасивів сектора «Нефінансові корпорації». Визначити величину чистої вартості власного капіталу.

Таблиця 3

Умовні дані економічної діяльності сектора «Нефінансові корпорації» (млн. грош. од.)

Вироблені нефінансові активи	3555,7
Невироблені нефінансові активи	59,1
Фінансові активи	2010,3
Фінансові зобов'язання	2700,5
Валове нагромадження основного капіталу	610,0
Споживання основного капіталу	302,2
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	60,0
Чисте придбання цінностей	11,5
Зміна вартості вироблених активів	-9,3
Чисте придбання фінансових активів	122,0
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	230,0

9. За умовними даними (млн. грош. од.) про активи і пасиви економіки в цілому на початок періоду побудувати баланс активів і пасивів на кінець періоду. Визначити величину чистої вартості власного капіталу.

Таблиця 4

Умовні дані економічної діяльності країни(млн. грош. од.)

Вироблені нефінансові активи	5180,6
Невироблені нефінансові активи	1877,0
Фінансові активи	2543,4
Фінансові зобов'язання	2374,4
Валове нагромадження основного капіталу	271,3
Споживання основного капіталу	145,9
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	37,8
Чисте придбання цінностей	5,1
Чисте придбання нефінансових невироблених активів	1,6
Зміна вартості вироблених активів	-7,2
Чисте придбання фінансових активів	233,3
Зміна вартості невироблених активів	-2,6
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	201,0

10. Заповніть таблицю заключного балансу активів і пасивів (зазначте назву статей).

Таблиця 5.

Заключний баланс активів і пасивів

Активи	Пасиви та чиста вартість капіталу
AN - ... Та далі в стовбець: AN ₁ , - ... AN ₂ , - ... AF -	AF - ... B.90 - ...

11. Розрахувати обсяг валового випуску для сектора державного управління та скласти рахунок виробництва на основі умовних даних (млн. грош. од.) Звісно, що заробітна - 60; товари, які куплені для проміжного споживання - 120; амортизація - 15; товари, які куплені для подальшого розподілу - 30; внески на соціальне страхування - 8; податки на продукти - 56; субсидії на продукти - 7; платежі, які сплачені населенням за надані послуги - 12.

Розв'язання типових задач

Задача 1. За наведеними даними (млн. грош. од.) про активи та пасиви економіки в цілому на початок періоду необхідно побудувати баланс активів та пасивів на кінець періоду.

Таблиця 1.

Активи та пасиви економіки в цілому (млн.. грош. од.)

Вироблені не фінансові активи	5663,0
Невироблені нефінансові	1980,1
Фінансові активи	2598,2
Фінансові зобов'язання	2437,9
Валове нагромадження основного капіталу	286,1
Споживання основного капіталу	137,3
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	34,3
Чисте придбання цінностей	4,57
Чисте придбання не фінансових невироблених активів	1,14
Зміна вартості вироблених активів	-6,84
Зміна вартості невироблених активів	-2,28
Зміна придбання фінансових активів	250,8

Зміна прийняття фінансових зобов'язань	216,6
--	-------

Визначити величину чистої вартості власного капіталу для економіки країни.

Розв'язування

Для побудови балансу активів та пасивів для економіки в цілому на кінець періоду проводяться розрахунки вартості активів і зобов'язань на кінець періоду:

$$\underline{At+1} = At + \Delta t + \Delta t1 + \Delta t2 + \Delta t3 + \Delta t4$$

1) Вироблені активи:

$$\underline{At} = 5663,0 \text{ млн. грош. од.}; \underline{\Delta t1} = 286,1 - 137,3 + 34,3 + 4,57 + 1,14 = 463,4 \text{ млн. грош. од.}; \underline{\Delta t3} = - 6,84 \text{ млн. грош. од.}$$

$$\underline{At+1} = 5663,0 + 463,4 - 6,84 = 6119,56 \text{ млн. грош. од.}$$

2) Невироблені нефінансові активи:

$$\underline{HA t+1} = 1980,1 - 2,28 = 1977,8 \text{ млн. грош. од.}$$

3) Нефінансові активи:

$$\underline{HfA t+1} = 6119,5 + 1977,8 = 8097,3 \text{ млн. грош. од.}$$

4) Фінансові активи:

$$\underline{Af t+1} = 2598,2 + 250,8 = 2849,0 \text{ млн. грош. од.}$$

5) Фінансові зобов'язання:

$$\underline{\Phi Z t+1} = 2437,9 + 216,6 = 2654,5 \text{ млн. грош. од.}$$

6) Чиста вартість власного капіталу:

$$\underline{Kч t+1} = 8097,3 + 2849 - 2654,5 = 8291,8 \text{ млн. грош. од.}$$

Таблиця 1.1.

Баланс активів та пасивів для економіки в цілому на кінець періоду

Активи		Зобов'язання та чиста вартість власного капіталу	
Нефінансові активи	8097,3	Фінансові зобов'язання	2654,5
Вироблені	5663,0		
Невироблені	1977,8		
Фінансові активи	2849,0		
		Чиста вартість власного капіталу	8291,8

- Відповідь: 1) Вироблені активи: $A_{t+1}=6119,56$ млн. грош. од.
- 2) Невироблені нефінансові активи: $HA_{t+1}=1977,8$ млн. грош. од.
- 3) Нефінансові активи: $HfA_{t+1}=8097,3$ млн. грош. од.
- 4) Фінансові активи: $Af_{t+1}=2849,0$ млн. грош. од.
- 5) Фінансові зобов'язання: $\Phi Z_{t+1}=2654,5$ млн. грош. од.
- 6) Чиста вартість власного капіталу: $Kч_{t+1}=8291,8$ млн. грош. од.

Тема 7: Система національних рахунків: рахунки операцій та рахунки іншого світу.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми «*Система національних рахунків: рахунки операцій та рахунки «іншого світу»*» необхідно сформулювати знання про групу рахунків СНР з найважливіших економічних операцій, про їх види та суть, також сформулювати навички аналізу даних рахунків та їх складання.

Студентам слід знати, що рахунки СНР з найважливіших економічних операцій мають перевірочний характер, не показують відносини між секторами, а підсумовують дані за певними операціями, які можна відслідкувати в рахунках секторів, галузей, видів економічної діяльності.

Необхідно підкреслити, що визначальним рахунком в даній системі є рахунок товарів і послуг. Слід зрозуміти, що рахунок товарів і послуг характеризує всі ресурси (випуск продукції та імпорт) в економіці в цілому, а також напрями використання цих ресурсів на проміжне та кінцеве споживання, зміну запасів матеріальних оборотних коштів, валове нагромадження основного капіталу, придбання за виключенням вибуття цінностей та експорт. Слід зауважити про особливість побудови цього рахунку: ресурси в ньому розміщено з лівого боку, а використання – з правого.

Потрібно знати, що у рахунку товарів і послуг в частині ресурси (лівий бік) зазначені: P.1 випуск продукції; P.7 імпорт товарів і послуг; D.21 податки на продукти; D.31 субсидії на продукти. В його частині використання (правий бік) відображені: P.2 проміжне споживання; P.3/P.4 витрати на кінцеве спожи-

вання/фактичне кінцеве споживання; Р.5 валове нагромадження; Р.51 валове нагромадження основного капіталу; Р.52 зміна запасів матеріальних оборотних коштів; Р.53 придбання мінус вибуття цінностей; Р.6 експорт товарів і послуг.

Треба знати, що побудова групи рахунків зовнішніх операцій є узагальненням інформації про економічні відносини між національною економікою та іншим світом в поточному періоді. Зверніть увагу на специфіку рахунків «Іншого світу». В них фіксуються всі операції, які здійснюються між резидентами країни та нерезидентами (між інституційними одиницями), вони складаються відносно умовного сектору «Інший світ». Тому в ресурсній частині відображаються операції, за якими нерезиденти отримують доходи від резидентів, а у використанні – операції, що пов'язані з передачею доходів резидентам від нерезидентам. Позитивне сальдо балансуєвої статті рахунків «Іншого світу» вказує на перевагу «іншого світу» перед національною економікою, від'ємне сальдо – на дефіцит «іншого світу».

Треба звернути увагу на те, що сектор «Інший світ» охоплює нерезидентів (іноземні інституційні одиниці), які взаємодіють з резидентами країни (національні інституційні одиниці). До цього сектору належать інституційні одиниці, які розміщені не тільки за кордоном, а й на географічній території даної країни (внутрішня економіка країни), але не входять до складу національної економіки (анклави інших країн – посольства, консульства, військові бази, підприємства та міжнародні організації). За допомогою рахунків «Іншого світу» визначається роль зовнішніх зв'язків у досягненні збалансованості доходів та витрат інституційних секторів – резидентів даної країни через економічну діяльність із нерезидентами.

Необхідно в аналізі рахунків «Іншого світу» розглядати як основне джерело інформації платіжний баланс країни. У більшості країн платіжні баланси розробляються за схемою, яка рекомендована Міжнародним валютним фондом. За характером операцій платіжні баланси включають два розділи: баланс поточних операцій; баланс капіталів та фінансових операцій. Поточними є операції з товарами, послугами, доходами та поточні трансферти. Капітальні операції пов'язані з інвестиційною діяльністю і являють собою операції з активами та зобов'язаннями.

До них можна віднести: прями та портфельні інвестиції, середньострокові та довгострокові кредити, короткострокові міжбанківські кредити, резервні активи

Треба звернути увагу на те, що відповідно до методології СНР-93 для сектора «Інший світ» складається чотири рахунки:

- зовнішній рахунок товарів і послуг;
- зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів;
- зовнішні рахунки нагромадження: рахунок капіталу, фінансовий рахунок, рахунок інших змін в активах, рахунок переоцінки;
- зовнішній рахунок активів і пасивів.

У рахунку товарів і послуг ресурсна частина фіксує імпорт товарів і послуг як відображення поточних доходів, отриманих нерезидентами від імпорту в національну економіку. У розділі «використання» відображається експорт товарів і послуг, що показує поточні доходи, які передаються «іншим світом» національній економіки. Балансуюча стаття рахунку «Зовнішнє сальдо товарів і послуг» розраховується як різниця між показниками імпорту та експорту. Позитивне сальдо для національної економіки означає перевищення суми переданих доходів іншим країнам світу над доходами, які отримано нею.

Зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів показує процес перерозподілу поточних доходів між резидентами національної економіки та нерезидентами. Із попереднього рахунку до розділу «Ресурси» переноситься балансуюча стаття. Також у цьому розділі відображають первинні доходи, отримані нерезидентами від прямої чи опосередкованої участі у виробництві ВВП даної країни, та поточні трансферти, передані їм резидентами у звітному періоді.

У розділі «Використання» фіксуються первинні доходи, отримані резидентами даної країни за результатами прямої чи опосередкованої участі у виробництві ВВП інших країн, та поточні трансферти, передані їм нерезидентами країни.

Слід звернути увагу, що балансуюча стаття зовнішнього рахунку первинного доходу та поточних трансфертів «Поточне зовнішнє сальдо», розраховується як різниця між підсумками розділів «Ресурси» та «Використання», тобто між первинними

доходами та поточними трансфертами отриманими «іншим світом» та отриманими національною економікою від країн «іншого світу» (тобто переданим від «іншого світу»). Позитивне сальдо свідчить про перевищення за даними показниками над витратами для «іншого світу» та дефіцит національної економіки, від'ємне - навпаки. Увага! Сутність показника «Поточне зовнішнє сальдо» для сектору «Інший світ» аналогічна сутті показника «Заощадження» для інституційних секторів внутрішньої економіки.

Таким чином, зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів кореспондується з деякими рахунками внутрішньої економіки: із рахунками утворення доходу, розподілу первинного доходу та вторинного розподілу доходу.

Зовнішні рахунки нагромадження: рахунок капіталу, фінансовий рахунок, рахунок інших змін в активах, рахунок переоцінки дозволяють характеризувати зміни у активах, зобов'язаннях та чистій вартості власного капіталу нерезидентів у результаті здійснення операцій із резидентами країни та інших економічних та неекономічних факторів. Ліва частина фіксує зміни в активах, права – зміни в зобов'язаннях та чистому багатстві.

Слід зауважити, що рахунок капіталу зовнішніх рахунків нагромадження, охоплює в частині змін у зобов'язаннях капітальні трансферти, які одержані «іншим світом» від резидентів країни, та передані секторам-резидентам від нерезидентів («іншого світу»), а в частині змін в активах – чисте придбання невикористаних нефінансових активів між іншими країнами світу на національною економікою. Цей рахунок кореспондується із зовнішнім рахунком первинного доходу та поточних трансфертів через перенесення з останнього результату його балансуєючої статті «Поточне зовнішнє сальдо» у правий розділ.

Студенти повинні запам'ятати, що балансуєюча стаття рахунку операцій з капіталом – це чисте кредитування (+) або чисте запозичення (-), яке розраховується як різниця між загальною величиною змін чистого багатства за рахунок заощадження і капітальних трансфертів та чистим придбанням невикористаних нефінансових активів. Позитивне значення свідчить про обсяг ресурсів, які надаються національній економіці від «іншого сві-

ту», від'ємна різниця – про обсяг ресурсів, які передаються «іншому світові» від національної економіки». Підсумок правої частини рахунку характеризує зміни чистого багатства нерезидентів у результаті заощадження та капітальних трансфертів із резидентами даної країни.

Увага! Балансуюча стаття рахунку капіталу є вихідною для зовнішнього рахунку нагромадження – фінансового рахунку, а також кореспондується з балансуючою статтею рахунку капіталу для внутрішньої економіки в цілому, але з протилежним знаком.

Слід проаналізувати рахунок зовнішніх активів і пасивів, які визначають зовнішнє фінансове становище країни на початок та кінець періоду.

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), класифікація, національне багатство, інституційні сектори (S), операції з продуктами (P), розподільчі операції (D), операції з фінансовими інструментами (F), записи в рахунках нагромадження (K), фінансові активи (AF), операція, економічна діяльність, рахунок, збалансування, рахунок товарів і послуг, метод розрахунку: кінцевого використання та виробничий метод, валовий випуск, основні ціни, , сектор «Інший світ», платіжний баланс країни, рахунки «іншого світу», зовнішнє сальдо товарів і послуг: сальдо позитивне, сальдо від'ємне , зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів, поточне зовнішнє сальдо: позитивне сальдо, від'ємне сальдо, зовнішньоекономічні рахунки нагромадження, чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) для «іншого світу»: позитивне значення, від'ємна різниця.

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Особливості рахунків «іншого світу» в СНР.

2 Рахунок товарів і послуг. Його структура. Зовнішні рахунки товарів і послуг та первинного доходу і поточних трансфертів, їх особливості.

3. Зовнішні рахунки: нагромадження (рахунок капіталу, фінансовий рахунок, рахунок інших змін в активах, рахунок переоцінки), активів і пасивів.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

- 1 Які рахунки мають перевірочний характер й не показують відносини між секторами? В чому полягає роль даних рахунків?
2. В чому полягають особливості рахунку товарів і послуг?
3. Що є специфікою рахунків «іншого світу»? На якому принципі вони складаються?
4. З яких рахунків відповідно до методології СНР-93 складаються рахунки сектору «Інший світ»?
5. В чому є особливості балансууючої статті зовнішнього рахунку «Зовнішнє сальдо товарів і послуг»? Що означає позитивне сальдо в цієї статті рахунку?
6. В чому є особливості балансууючої статті рахунку операцій із капіталом зовнішніх рахунків нагромадження? Що означає позитивне сальдо/від'ємне сальдо в цієї статті рахунку?
7. В чому є особливості балансууючої статті зовнішнього рахунку «Поточне зовнішнє сальдо»? Що означає позитивне сальдо/від'ємне сальдо в цієї статті рахунку?
8. За умовними даними (млрд. грн., у фактичних цінах) за певний рік побудуйте рахунок товарів і послуг, розрахуйте проміжне споживання та валовий внутрішній продукт (у ринкових цінах).

Таблиця 1

Умовні дані економічної діяльності країни (млрд. грн., у фактичних цінах)

Випуск (в основних цінах)	670,0
Експорт товарів і послуг	167,6
Імпорт товарів і послуг	155,7
Податки на продукти	52,1
Субсидії на продукти (-)	5,3
Кінцеві споживчі витрати	

у тому числі:	
індивідуальні споживчі витрати	233,0
колективні споживчі витрати	25,9
Валове нагромадження основного капіталу	53,3
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-5,6
Придбання за виключенням вибуття цінностей	0,3

9. За умовними даними (млрд. грн., у фактичних цінах) за певний рік побудуйте зовнішній рахунок товарів і послуг та розрахуйте його балансуєчу статтю – зовнішнє сальдо товарів і послуг для сектору «Інший світ».

Таблиця 2

**Імпорт та експорт товарів та послуг за певний рік
(млрд. грн., у фактичних цінах)**

Імпорт товарів і послуг	83,6
Експорт товарів і послуг	92,1

Розв'язання типових задач

Задача 1. На основі даних (млн. грош. од.; у фактичних цінах) по економіці країни за поточний рік:

Таблиця 1.

Дані про потоки товарів та послуг

Випуск (в основних цінах)	330525
Експорт товарів та послуг	84811,8
Імпорт товарів та послуг	89416,1
Податки на продукти	34201,8
Субсидії на продукти (-)	3364,9
Кінцеві споживчі витрати:	164912,8
у тому числі:	
індивідуальні споживчі витрати	147564,9
колективні споживчі витрати	17347,9
Валове нагромадження основного капіталу	39656,9
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	2226,0
Придбання за виключенням вибуття цінностей	262,5

1. Побудувати рахунок товарів та послуг.
2. Розрахувати відсутній показник – проміжне споживання.

3. Розрахувати валовий внутрішній продукт (у ринкових цінах).

Розв'язування

Таблиця 1.1.

Рахунок 0. Рахунок товарів та послуг

Ресурси		Використання	
P.1 Випуск продукції	330525,0	P.2 Проміжне споживання	158908,0
P.7 Імпорт товарів та послуг	89416,1	P.3 Кінцеві споживчі витрати	164912,8
D.21 Податки на продукти	34201,8	P.5 Валове нагромадження	42145,4
D.31 Субсидії на продукти	-3364,9	P.51 Валове нагромадження основного капіталу	39656,9
		P.52 Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	2226,0
		P.53 Придбання мінус вибуття цінностей	262,5
		P.6 Експорт товарів та послуг	84811,8
Усього	450778,0	Усього	450778,0

1) Показник проміжне споживання визначається як різниця між лівою та правою частинами рахунку: $450778,0 - (164912,8 + 42145,4 + 84811,8) = 158908,0$ млн. грн.

2) ВВП (у ринкових цінах) виробничим методом = ВВ + податки на продукти – субсидії на продукти – проміжне споживання, де ВВ – валовий випуск (випуск продукції). $ВВП = 330525,0 + 34201,8 - 3364,9 - 158908,0 = 202453,9$ млн. грн.

3) ВВП (у ринкових цінах) методом кінцевого використання = Кінцеві споживчі витрати (С) + валове нагромадження (I), + експорт – імпорт (Хп – чистий експорт). $ВВП = 164912,8 + 42145,4 + 84811,8 - 89416,1 = 202453,9$ млн. грн.

Відповідь: 1) Проміжне споживання - це різниця між лівою та правою частинами рахунку =158908,0 млн. грн.

2) ВВП (у ринкових цінах) виробничим методом = ВВ + податки на продукти – субсидії на продукти – проміжне споживання, де ВВ – валовий випуск (випуск продукції).
ВВП=202453,9 млн. грн.

3) ВВП (у ринкових цінах) методом кінцевого використання = Кінцеві споживчі витрати (С) + валове нагромадження (І), + експорт – імпорт (Хп – чистий експорт). ВВП=202453,9 млн. грн.

Тема 8: Агрегати в Системі національних рахунків.

Методичні рекомендації до вивчення теми: :

При вивченні теми «**Агрегати в Системі національних рахунків**» необхідно сформулювати знання щодо агрегованих величин СНР, економічного змісту макроекономічних показників, також сформулювати навички аналізу системи агрегування, та його показники.

Студентам слід знати, що СНР є методологією визначення показників стану та розвитку економіки будь-якої країни. Ці показники прийнято називати макропоказниками, або агрегатами. Останні відносяться до сукупних величин, за допомогою яких вимірюються результати функціонування економіки на макрорівні, надається детальна характеристика процесу відтворення, прогнозуються економічні процеси на рівні міжнародної економіки.

Необхідно звернути увагу на те, які агрегати є найбільш поширеними за СНР-93. Це:

- валовий випуск (P.1*g);
- валовий внутрішній продукт (B.1*g);
- валовий національний дохід (B.5* g);
- валовий наявний дохід (B.6 * g);
- кінцеві споживчі витрати (P.3);
- валове заощадження (B.8);
- чисте кредитування/чисте запозичення (B.9).

Важливим моментом для засвоєння агрегатів є розуміння низки категорій, пов'язаних із загальною методологією та принципами побудови СНР. Наприклад, операція сальдування може

застосовуватися для оцінки руху зустрічних потоків. Тому сальдо операцій є різницею між потоками, що надходять до національної економіки з інших країн, та потоків, які передаються «іншому світові». Це:

- сальдо доходів, отриманих від «іншого світу»/переданих «іншому світові»;
- сальдо поточних трансфертів та поточних податків, отриманих від «іншого світу»/переданих «іншому світові»;
- сальдо капітальних трансфертів, отриманих від «іншого світу»/переданих «іншому світові»;
- сальдо експорту/імпорту.

Слід зазначити, що, оскільки основні агрегати є формою сукупного суспільного продукту, то вони можуть визначатися як на валовій, так і на чистій основі, включають спожиту вартість капіталу (К.1).

Необхідно ще раз підкреслити, що вихідним показником для визначення валового внутрішнього продукту за виробничим методом є валовий випуск. Останній уявляє із себе сумарну вартість усіх товарів і послуг, які вироблені у внутрішній економіці за певний період. За структурою сумарна вартість включає спожиту у виробництві товарів вартість та знов створену вартість. Випуск за методологією СНР-93 розраховується в основних цінах.

Таким чином, у валовому випуску враховується проміжне споживання, тобто вартість товарів і послуг, які споживаються протягом даного періоду у виробництві товарів і послуг (вартість сировини, матеріалів, палива, електроенергії, напівфабрикатів, послуг транспорту, зв'язку, кредитно-фінансових установ тощо). Проміжне споживання оцінюється в ринкових цінах (цінах покупців) на момент надходження відповідних товарів і послуг у виробництво.

Слід запам'ятати, що до складу проміжного споживання не входить споживання основного капіталу. Споживання основного капіталу за СНР-93 включає спожиту в процесі виробництва вартість основного капіталу (внаслідок його фізичного та морального зносу чи випадкових ушкоджень) у вигляді амортизації та недоамортизовану вартість ліквідованого основного

капіталу. Амортизаційні відрахування створюють амортизаційний фонд.

Потрібно знати, що валова додана вартість розраховується на рівні галузей, видів економічної діяльності, секторів економіки як різниця між валовим випуском товарів і послуг та проміжним споживанням. Валова додана вартість оцінюється у основних цінах, тобто включаючи субсидії, але не враховуючи податки на продукти. Тобто одним з компонентів доданої вартості є інші податки на виробництво.

Студенти мають розрізняти методи розрахунку валового внутрішнього продукту (ВВП): виробничий (доданої вартості), розподільний («поток доходів»), кінцевого використання («поток витрат»).

Треба вміти розраховувати ВВП за певними формулами:

1) ВВП на стадії його виробництва: $V.1 * g = (P.1 - P.2) + D.21 - D.31$, де P.1 – валовий випуск (основні ціни); P.2 – проміжне споживання; D.21 – податки на продукти та імпорт; D.31 – субсидії на продукти та імпорт. Таким чином, (P.1-P.2) – валова додана вартість усіх виробничих одиниць (основні ціни).

2) ВВП за напрямками первинного розподілу доходів: $V.1 * g = D.1 + V.2g / V.3g + D.2 - D.3$, де D.1 – оплата праці найманих працівників; V.2g/V.3g – валовий прибуток/змішаний дохід; D.2 – податки на виробництво та імпорт; D.3 – субсидії на виробництво та імпорт. Таким чином, (; D.2-; D.3) – чисті податки на виробництво та імпорт.

3) ВВП за компонентами кінцевого споживання: $V.1 * g = P.3 + P.5 + P.6 - P.7$, де P.3 – кінцеві споживчі витрати; P.5=(P.51+P.52+P.53) – придбання за виключенням вибуття цінностей; P.51 – валове нагромадження основного капіталу; P.52 – зміна запасів матеріальних оборотних коштів; P.53 – придбання за виключенням вибуття цінностей; P.6 – експорт товарів і послуг; P.7 – імпорт товарів і послуг. Таким чином, (P.6-P.7) – чистий експорт (сальдо експорту/імпорту = експорт-імпорт).

Необхідно уявляти зв'язок агрегатів. Так, валовий внутрішній продукт, який скоректовано на споживання основного капіталу уявляє собою чистий внутрішній продукт, тобто – $V.1 * n = V.1 * g - K.1$. Взаємозв'язок макропоказників надається за схемою:

1. Валовий внутрішній продукт (V.1 * g)

2. Споживання основного капіталу (K.1)
3. Чистий внутрішній продукт ($V.1 * n = V.1 * g - K.1$)
4. Сальдо первинних доходів, отриманих від «іншого світу»/переданих «іншому світові» (4)
5. Валовий національний дохід ($V.5 * g = V.1 * g + 4$)
6. Чистий національний дохід ($V.5 * n = V.5 * g - K.1$)
7. Сальдо поточних трансфертів, отриманих з-за кордону/переданих за кордон
8. Валовий наявний дохід ($V.6 * g = V.5 * g + 7$)
9. Витрати на кінцеве споживання (P.3)
10. Валове заощадження ($V.8 * g = V.6 * g - P.3$)
11. Сальдо капітальних трансфертів, одержаних з-за кордону/переданих за кордон (D.9)
12. Джерела фінансування інвестицій ($I = V.8 * g + D.9$)
13. Валове нагромадження як елемент ВВП (P.5)
14. Придбання невіробничих нематеріальних нефінансових активів
15. Чисте кредитування/чисте запозичення (12-P.5-14).

Для цілей порівняння стану національної економіки за певними роками (періодами) та зі станом економіки інших країн, для визначення динаміки та перспектив національної економіки важливе значення має процес переоцінки ВВП та його компонентів у постійні ціни.

Аналізуючи методи переоцінки ВВП та його компонентів у постійні ціни необхідно знати, що ВВП визначається у фактично діючих цінах звітного періоду та в порівняних цінах попереднього року або базисного періоду.

Слід зауважити, що визначення ВВП у фактичних (поточних) цінах використовується для:

- визначення обсягу та структури виробництва;
- аналізу процесу розподілу та перерозподілу ВВП;
- аналізу кінцевого використання (споживання) ВВП за різними напрямками;
- відображення фактичних пропорцій в економіці;
- порівняння з іншими макроекономічними показниками суспільного відтворення та розрахунку показників ефективності національної економіки (фонд оплати праці, прибуток, обсяг основного капіталу, чисельність зайня-

тих, витрати матеріальних ресурсів, дефіцит Державного бюджету, державний борг тощо).

Необхідно відрізнити фактори впливу на зміни обсягу ВВП у фактичних цінах. До цих факторів відносяться:

- зміни кількості вироблених або використаних товарів і послуг;
- зміни цін на товари і послуги.

Студенти повинні знати, що для визначення динаміки фізичного обсягу ВВП його переоцінюють у порівнянні ціни для зняття впливу цінового фактору. Переоцінка здійснюється в ціни базового року. Для цього використовують індекс фізичного обсягу ВВП. Він характеризує зміни ВВП як сукупності товарів і послуг за умови, що ціни в поточному році порівняно з базисним не змінилися тобто він є індексом реального ВВП ($I_g = \sum p_{0g_1} / \sum p_{0g_1}$): ділення реального ВВП звітного періоду (обсяг ВВП поточного періоду в цінах базисного періоду) на номінальний ВВП базисного періоду (обсяг ВВП базисного періоду в цінах базисного періоду).

Слід підкреслити, що реальний ВВП використовується для аналізу оцінки результатів економічних реформ, політики стабілізації, проведення міжнародних порівнянь, а також для визначення розмірів інфляції.

Увага! Співвідношення номінального ВВП (обсяг ВВП поточного періоду в цінах поточного періоду - $= \sum p_1 g_1$) та реального ВВП (ВВП поточного періоду в порівнянних цінах базисного періоду - $= \sum p_{0g_1}$) одержують індекс – дефлятор ВВП ($I_p = \sum p_1 g_1 / \sum p_{0g_1}$). Необхідно розуміти, що коли дефлятор ВВП є меншим за одиницю, то номінальний ВВП коригується в бік збільшення, це має назву інфлірування; якщо дефлятор вище за одиницю, коригування ВВП спрямовано на його зменшення – дефлірування,

Необхідно звернути увагу на те, що процес переоцінки ВВП в постійні ціни здійснюється на стадіях виробництва та кінцевого споживання. Слід знати методи переоцінки ВВП та його компонентів у постійні ціни, до яких відносяться:

- 1) метод прямої переоцінки;
- 2) метод дефлірування;
- 3) метод екстраполяції.

Слід запам'ятати, що метод прямої переоцінки використовується у випадках, коли вироблена чи спожита продукція відносно однорідна за складом та є інформація про її фізичний обсяг та ціни. В цьому випадку кількість продукції поточного періоду в натуральному виразі (g_1) треба помножити на фіксовану ціну базисного періоду (p_0) й таким чином отримати обсяг продукції поточного періоду в постійних цінах: $g_1 * p_0 = p_0 g_1$.

Метод дефлірування використовується, як правило, для переоцінки ВВП методом кінцевого використання за допомогою відповідного індексу цін. В цьому випадку розраховується обсяг продукції поточного періоду в постійних цінах: $\sum p_1 g_1 + I_p = \sum p_1 g_1 + \sum p_1 g_1 / \sum p_0 g_1 = \sum p_0 g_1$.

Слід підкреслити, що на практиці індекси цін розраховують із використанням системи ваги базисного періоду (за формулою Ласпейреса), тому перерахунок агрегованих показників за допомогою методу дефлірування може приводити до помилок. Само тому він використовується на максимально деталізованому рівні.

В випадку, коли індекси цін менш точні, ніж індекси фізичного обсягу використовується метод екстраполяції. Цей метод базується на використанні індексу фізичного обсягу. Обсяг продукції базисного періоду в порівнянних цінах ($\sum p_0 g_0$) множиться на його індекс фізичного обсягу (I_g): $\sum p_0 g_0 * I_g = \sum p_0 g_0 * \sum p_0 g_1 / \sum p_0 g_0 = \sum p_0 g_1$.

Необхідно при вивченні теми розглядати методи переоцінки щодо інших агрегатів, які пов'язані з показником ВВП, а також щодо компонентів ВВП.

Студентам слід з'ясувати зміст основних показників – агрегатів СНР-93: валовий національний доход, валовий наявний доход, поточні трансферти, кінцеві споживчі витрати, заощадження, капітальні трансферти.

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), класифікація, національне багатство, інституційні сектори (S), операція, економічна діяльність, рахунок, збалансування, агрегати СНР, валовий внутрішній продукт (В.1*g), валовий національний доход (В.5* g), валовий наявний доход (В.6* g), кінцеві споживчі витрати (P.3), валове заощадження (В.8), чисте кредитування/чисте запозичення (В.9),

валовий випуск, валова додана вартість, проміжне споживання, кінцеві споживчі витрати, чистий внутрішній продукт, валовий корпоративний прибуток, сальдо, метод прямої переоцінки, метод дефлятування, метод екстраполяції, дефлятор ВВП, індекс фізичного обсягу ВВП, метод розрахунку ВВП: виробничий, розподільчий, кінцевого використання, валові приватні внутрішні інвестиції, державні закупки, доходи від власності, дивіденд, заробітна плата, змішаний дохід, інвестиції, неринкові послуги, первинні доходи, податки на виробництво й імпорт, податки на дохід і власність, поточні податки, поточні трансферти, субсидії, субсидії на виробництво, холдинговий прибуток, ціна базова, ціна виробника. Ціна покупця, чисті зовнішні первинні доходи, експорт товарів і послуг, імпорт товарів і послуг, чистий експорт.

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Методологія визначення ВВП за СНР-93. Методи розрахунку ВВП.
2. Необхідність та методи переоцінки ВВП та його компонентів у постійні ціни.
3. Методологія визначення агрегатів СНР-93. Взаємозв'язок агрегатів СНР.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

1. Чому для засвоєння агрегатів необхідно розуміння категорій операції сальдування? Назвіть види сальдо операцій рахунків «Іншого світу».
2. Чим відрізняються основні агрегати, розраховані на валовій основі від цих агрегатів, які визначені на чистій основі?
3. Яке значення має агрегат валовий випуск? Як він розраховується?

4. Як в СНР визначається валова додана вартість? Яку роль відіграє цей показник в визначенні інших агрегатів?
5. Покажіть на прикладі формул методи розрахунку ВВП – виробничий, розподільчий, кінцевого використання.
6. Для яких цілей використовується оцінка ВВП у фактичних (поточних) цінах?
7. Які суттєві фактори можуть впливати на зміни обсягу ВВП у фактичних цінах?
8. Для яких цілей и яким чином визначається фізичний обсяг ВВП?
9. Що характеризує дефлятор ВВП?
10. Розгляньте процес переоцінки ВВП в постійні ціни. Порівняйте методи перерахунку ВВП в постійні ціни (прямої переоцінки, дефлятування, екстраполяції).
11. В чому полягає принципова різниця між показниками валовий внутрішній продукт та валовий національний доход?
12. В чому полягає різниця між показниками валовий національний доход і валовий наявний доход? Яке значення в цієї різниці має категорія поточних трансфертів?
13. Порівняйте категорії кінцеві споживчі витрати та заощадження. Розгляньте їх структуру.
14. Розгляньте капітальні трансферти як джерела фінансування капітальних витрат.
15. Розгляньте зміну вартості нефінансових активів, яка здійснюється за рахунок заощадження та капітальних трансфертів.
16. На основі певних умовних даних про економічний розвиток країни за період 2002 – 2003 роки необхідно визначити: 1) ВВП у поточних цінах: - за виробничим методом; - за розподільчим методом; - за методом кінцевого використання; 2) структуру та структурні зрушення у складі ВВП за різними методами; 3) ВВП в порівняльних цінах попереднього року; 4) індекс – дефлятор ВВП; 5) вплив на динаміку ВВП показників продуктивності праці та чисельності зайнятих.

Таблиця 1

Показники	Роки, умов. грош. од.	
	2002	2003

Випуск (в основних цінах)	530600,0	640100,0
Проміжне споживання	302814,0	363487,0
Чисті податки на продукти та імпорт	39968,25	44175,3
Інші чисті податки на виробництво та імпорт	1815,1	4650,0
Оплата праці найманих працівників	119904,75	136943,4
Валовий прибуток/змішаний дохід	99920,6	119273,3
Кінцеві споживчі витрати:		
- домашніх господарств	139888,9	176701,2
- сектора «Загального державного управління»	43965,1	53010,4
- некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	5495,6	5890,0
Валове нагромадження основного капіталу	43735,0	5301,0
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-3996,8	-66,7
Придбання за виключенням вибуття цінностей	269,8	296,8
Сальдо експорту/імпорту товарів і послуг	12090,3	14725,0
Споживання основного капіталу	39897,9	58900,0
Індекс фізичного обсягу ВВП (%до попереднього року)	107,0	112,5
Чисельність зайнятих, млн. чол.	21,9	22,3

Розв'язання типових задач

Задача 1. Економічний розвиток країни за певний рік характеризується фактичними показниками потоків продукції та доходів. Ці дані представлені у таблиці 1. (млн. умов. грош. од).

Таблиця 1.1

Показники	млн. умов. грош. од.
Випуск (в основних цінах)	330525,0

Проміжне споживання	158908,0
Податки на продукти та імпорт	30301,8
Субсидії на продукти та імпорт	-638,1
Інші податки, пов'язані з виробництвом та імпортом	10688,1
Інші субсидії, пов'язані з виробництвом та імпортом	-1131,4
Оплата праці найманих працівників	102209,4
Валовий прибуток/змішаний дохід	69307,6
Витрати на кінцеве споживання:	
- домашніх господарств	122102,9
- загального державного управління	43834,1
- некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	7159,3
Валове нагромадження основного капіталу	39656,9
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	2226,0
Придбання, виключаючи вибуття цінностей	262,5
Експорт товарів та послуг	84811,8
Імпорт товарів та послуг	89416,1
Споживання основного капіталу	38052,2
Індекс фізичного обсягу ВВП (% до попереднього року)	103,5

Звісно, що ВВП попереднього року дорівнював 201221,4 млн. умов. грош. од.

Необхідно визначити:

1. ВВП у поточних цінах:
 - за виробничим методом;
 - за розподільчим методом;
 - за методом кінцевого використання.
2. Чистий внутрішній продукт.
3. ВВП у порівняльних цінах попереднього року (реальний ВВП).
4. Дефлятор ВВП.

Розв'язування

1) Валовий внутрішній продукт (ВВП) у поточних цінах:

**ВВП виробничим методом = валовий випуск - проміжне споживання + чисті податки на продукти та імпорт = 330525,0 - 149551,3 + (30301,8 - 638,1) = 210637,4 млн. умов. грош. од.*

Проміжне споживання = [випуск(в основних цінах)+ імпорт + податки на продукти - субсидії]-[кінцеве споживання домогосподарств + валове нагромадження + експорт]=
[330525,0+89416,1+30301,8-638,1]-[(122102,9+43834,1+7159,3)+]+(39656,9+2226,0+262,5)+84811,8]=149551,3 млн. умов. грош. од.

Чисті податки на продукти та імпорт = податки на продукти та імпорт – субсидії на продукти та імпорт =30301,8-638,1=29663,7 млн. умов. грош. од.

Інші чисті податки на виробництво та імпорт = інші податки на виробництво та імпорт – інші субсидії на виробництво та імпорт = 10588,1-1131,4 = 9456,7 млн. умов. грош. од.

Чисті податки на виробництво та імпорт = чисті податки на продукти та імпорт + чисті податки на виробництво та імпорт = 29663,7+9456,7=39120,4 млн. умов. грош. од.

*ВВП розподільчим методом = валовий прибуток/змішаний дохід + оплата праці найманих працівників + чисті податки на виробництво та імпорт =69307,6+102209,4+39120,4=210637,4 млн. умов. грош. од.

*ВВП методом кінцевого використання = витрати на кінцеве споживання (домашніх господарств, загального державного управління, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства) + валове нагромадження (валове нагромадження основного капіталу + зміна запасів матеріальних оборотних коштів + придбання, виключаючи вибуття матеріальних цінностей) + сальдо експорту/імпорту (експорт – імпорт), тобто ВВП = C + I + G + Xn = (122102,9+43834,1+7159,3)+(39656,9+2226,0+262,5)+(84811,8-89416,1)=210637,4млн. умов. грош. од.

2) Чистий внутрішній продукт (ЧВП):

*ЧВП = ВВП – споживання основного капіталу = 210637,4-38052,2=172585,2 млн. умов. грош. од.

3) Валовий внутрішній продукт (ВВП) у порівняльних цінах попереднього року:

*ВВП поточного року у порівняльних цінах попереднього року = ВВП попереднього року у фактичних цінах × Індекс фізичного обсягу = 201221,4× 1,035=208264,1 млн. умов. грош. од.

4) Індекс - дефлятор ВВП

*Індекс – дефлятор ВВП = ВВП поточного року у фактичних цінах/ ВВП поточного року у порівняльних цінах попереднього року = 210637,4/208264,1=1,01.

Відповідь: 1) Валовий внутрішній продукт (ВВП) у поточних цінах:

*ВВП виробничим методом=210637,4 млн. умов. грош. од.

*ВВП розподільчим методом =210637,4 млн. умов. грош. од.

*ВВП методом кінцевого використання =210637,4млн. умов. грош. од.

2) Чистий внутрішній продукт (ЧВП):

*ЧВП =172585,2 млн. умов. грош. од.

3) Валовий внутрішній продукт (ВВП) у порівняльних цінах попереднього року:

*ВВП поточного року у порівняльних цінах попереднього року =208264,1 млн. умов. грош. од.

4) Індекс - дефлятор ВВП

*Індекс – дефлятор ВВП =1,01.

Задача 2. Маємо певні дані про розвиток економіки країни «N» за два роки. Дані наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Показник	1-й рік	2-й рік
Випуск у фактичних цінах, млрд. грош.од.	202221,4	215323,3
Індекс – дефлятор валового випуску відносно попереднього року, %	112,5	110.1

Необхідно визначити:

- 1) обсяг валового випуску в порівняльних цінах попереднього року за 2-й рік;
- 2) індекс фізичного обсягу валового випуску відносно до попереднього року за 2-й рік.

Розв'язування

1) Валовий випуск поточного року (2-го року) у порівняльних цінах попереднього року (1-го року) = валовий випуск 2-го року у фактичних цінах/ індекс – дефлятор 2-го року = 215323,3/1,101=195570,7 млрд.грош.од.

2) Індекс фізичного обсягу = валовий випуск 2-го року в порівняльних цінах попереднього року (1-го року)/валовий випуск 1-го року у фактичних цінах = 195570,7/202221,4=0,96.

Відповідь: 1) Валовий випуск поточного року (2-го року) у порівняльних цінах попереднього року (1-го року) = 195570,7 млрд.грoш.од.

2) Індекс фізичного обсягу = валовий випуск 2-го року в порівняльних цінах попереднього року (1-го року)/валовий випуск 1-го року у фактичних цінах = 0,96.

Тема 9: Використання даних Системи національних рахунків у макроекономічному аналізі та моделюванні. Проблеми розробки СНР в Україні.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

При вивченні теми «**Використання даних Системи національних рахунків у макроекономічному аналізі та моделюванні. Проблеми розробки СНР в Україні**» необхідно сформулювати знання щодо мети та методів аналізу СНР взагалі та її сучасної інтерпретації (СНР-93 зі змінами, доповненнями 2006 року), уявлення про втілення методології СНР в Україні, а також навички використання методів аналізу СНР.

Студентам слід знати, що метою аналізу СНР є найважливіші закономірності, взаємозв'язки і пропорції в економічному розвитку країни, виявлення основних тенденцій розвитку економічних процесів, що відображається на окремих рахунках.

Необхідно з'ясувати, з якими показниками СНР можуть проводитись аналітичні операції залежно від цілей та завдань.

Потрібно знати, що у рахунку товарів і послуг в частині ресурси (лівий бік) зазначені: Р.1 випуск продукції; Р.7 імпорт товарів і послуг; D.21 податки на продукти; D.31 субсидії на продукти. В його частині використання (правий бік) відображені: Р2 проміжне споживання; Р.3/Р4 витрати на кінцеве споживання/фактичне кінцеве споживання; Р.5 валове нагромадження; Р.51 валове нагромадження основного капіталу; Р.52 зміна запасів матеріальних оборотних коштів; Р.53 придбання мінус вибуття цінностей; Р.6 експорт товарів і послуг.

Студенти мають розраховувати показники вартості активів на кінець періоду (як зміну вартості активів протягом періоду): $A_{\text{кін.пер.}} = A_{\text{поч.пер.}} + A_{\text{кпрід.}} - A_{\text{квиб.}} + A_{\text{кін.}} + \text{ПХ}$, де $A_{\text{кін.пер.}}$ – вартість активів на кінець періоду; $A_{\text{поч.пер.}}$ – вартість активів на початок періоду; $A_{\text{кпрід.}}$ – вартість придбаних активів; $A_{\text{квиб.}}$ –

вартість вибулих активів; $A_{\text{кін}}$ - зміна вартості активів, пов'язана з іншими змінами в їх обсязі; ПХ – холдинговий прибуток. Зрозуміло, що вартість пасивів на кінець періоду визначається аналогічно розрахункам щодо вартості активів: $P_{\text{кін.пер.}} = P_{\text{поч.пер.}} + P_{\text{в.зоб.}} - P_{\text{пог.зоб.}} + \text{податки на продукти}$; $P_{\text{ін.зоб.}}$, де: $P_{\text{кін.пер.}}$ – вартість пасивів на кінець періоду; $P_{\text{поч.пер.}}$ – вартість пасивів на начало періоду; $P_{\text{в.зоб.}}$ - вартість узятих зобов'язань; $P_{\text{пог.зоб.}}$ – вартість погашених зобов'язань; $P_{\text{ін.зоб.}}$ – інші зміни в обсязі зобов'язань. Взаємозв'язок між показниками балансів активів і пасивів та показниками рахунків нагромадження можна записати за формулою: $A_{\text{кт+1}} = A_{\text{кт}} + \Delta_{\text{т1}} + \Delta_{\text{т2}} + \Delta_{\text{т3}} + \Delta_{\text{т4}}$, де $A_{\text{кт+1}}$ та $A_{\text{кт}}$ - вартість активу та пасиву в балансі, відповідно, на початок або кінець періоду; $\Delta_{\text{т1}}$ – зміна вартості активу, яка відображається в рахунку операцій із капіталом; $\Delta_{\text{т2}}$ – зміна вартості активу чи пасиву, яка відображається у фінансовому рахунку; $\Delta_{\text{т3}}$ – зміна вартості активу та пасиву, яка відображається в рахунку інших змін в обсязі активів; $\Delta_{\text{т4}}$ - зміна вартості активу та пасиву, яка відображається в рахунку переоцінки.

Треба звернути увагу на те, що фінансовий рахунок відображає операції з фінансовими інструментами, тобто з активами й зобов'язаннями. Внаслідок цих операцій відбувається, з одного боку, збільшення фінансових активів за рахунок їх придбання (ліва частина рахунку), а з іншого – зміна фінансових зобов'язань (права частина рахунку). На фінансовому рахунку фіксуються не самі фінансові активи або зобов'язання, а їх зміна за певний період часу (рік). Слід також проводити деталізацію цього взаємозв'язку для нефінансових активів, для фінансових активів та для фінансових зобов'язань.

Необхідно навчитися складати баланси активів і пасивів для інституційних одиниць та секторів.

Треба звернути увагу на те, що визначення різниці між сумою ресурсів і сумою використання дозволяє отримати результат, рентабельність діяльності сектору економіки за показником «чисте кредитування» (+) або «чисте запозичення» (-).

Основними категоріями теми є: Система національних рахунків (СНР), аналітичні можливості СНР, секторальний аналіз економіки, балансовий метод, класифікація, національне багатство, інституційні сектори (S), операція, економічна дія-

льність, рахунок, рахунок виробництва, квартальні розрахунки ВВП, індексний метод, кореляційний метод, макроекономічне моделювання, програма міжнародних зіставлень, поточні ціни, постійні ціни, міжнародні рахунки у зіставній валюті, уніфікація економічного змісту показників, паритет купівельної спроможності.

Необхідно при підготовці до семінару вивчити категорії теми й записати їх визначення у словник. На семінарському занятті за основними категоріями теми може бути проведений міні-диктант.

Для підготовки до семінарського заняття студенти повинні опрацювати спеціальну літературу за темою. Список літератури додається до матеріалів посібнику.

Питання до семінару:

1. Аналітичні можливості Системи національних рахунків. Основні напрямки аналізу даних СНР.
2. Методологія визначення національного багатства. Проблеми розширення складу національного багатства.
3. Статистичне моделювання макроекономічних показників. Аналіз ефективності економіки за допомогою СНР.

Навчальні завдання до самостійної роботи:

- 1 Чому у світовій практиці СНР розглядають як балансний метод комплексного аналізу економіки?
2. З якими показниками СНР можуть проводитися аналітичні операції залежно від цілей та завдань?
3. Яке значення мають квартальні розрахунки ВВП та його коригування на сезонність?
4. Розгляньте етапи програми міжнародних зіставлень (ПМЗ).
5. Розгляньте паритет купівельної спроможності валют (ПКС) та його використання у міжнародних зіставленнях.
6. Надайте аналіз питанню участі України в Програмі міжнародних зіставлень.
7. На основі даних розрахуйте: 1) середньоарифметичний зважений індекс обсягу капітальних вкладень у середньому по сукупності галузей; 2) середньозважений зведений індекс капіталовіддачі за допомогою середньо гармонійного індексу.

Таблиця 1

Валова додана вартість, зміна капіталовіддачі та обсягу капітальних вкладень в економіці країни у звітному році порівняно з базовим роком

Галузі	Валова додана вартість (млрд. грн.)		Індекс капіталовіддачі (i_k)	Індекс капітальних вкладень ($i_{кв}$)
	базисний	звітний		
Промисловість	23,3	24,2	1,141	0,903
Сільське господарство	10,1	12,3	1,501	0,811
Будівництво	4,7	4,8	2,100	0,503
Транспорт і зв'язок	10,7	12,4	1,100	1,110
Усього по цих галузях	48,8	53,7	x	x

8. За певних умовних даних потрібно розрахувати: 1) середній індекс першого року до цін грудня базисного року; 2) квартальні індекси цін до середніх цін першого року; 3) квартальні індекси цін відносно середніх цін першого року на підставі квартальних індексів цін; 4) середній індекс цін першого року відносно цін 4-го кварталу базисного року.

Таблиця 2

Місячні індекси цін 1 й 2 року до цін базисного року (%)

	1 рік	2 рік
Січень	110	1200
Лютий	120	1700
Березень	300	2100
Квітень	370	1800
Травень	300	2200
Червень	480	2400
Липень	600	2100
Серпень	900	3000
Вересень	1200	2700
Жовтень	1000	3200

Листопад	1000	3200
Грудень	2300	5000

9. Динаміка обсягу ВВП за 5 років описується трендовим рівнянням

$$Y_t = 152 + 0,8t, \text{ де } t=1,2,\dots,n.$$

Визначте очікуваний обсяг ВВП в наступному році.

10. За даними адитивно-мультиплікативної багатofакторної системи індексів необхідно зробити аналіз динаміки капітальних вкладень в економіці певної країни. Дані представлені у вигляді таблиці.

Таблиця 3

Галузі	Капіталоємкість		Обсяг ВДВ в розрахунку на 1-го зайнятого (тис. грош.од.)		Чисельність зайнятих (млн. чол.)	
	a_0	a_1	b_0	b_1	c_0	c_1
Промисловість	0,21	0,23	4,33	4,63	5,7	5,4
Сільське господарство	0,11	0,08	1,91	2,27	5,2	4,85
Будівництво	0,05	0,03	3,45	3,71	1,7	1,75
Транспорт і зв'язок	0,20	0,21	7,52	9,03	1,9	1,95
Усього по цих галузях	x	x	x	x	14,5	14,0

11. На основі умовних даних необхідно розрахувати: 1) індекси фізичного обсягу продукції до: а) попереднього року; б) до відповідного періоду минулого року; 2) індекси цін, розрахованих: а) до попереднього періоду; б) до відповідного періоду минулого року; в) зробити пряму оцінку квартальних даних у середніх цінах базисного року. Заповніть відсутні дані у таблиці.

Розв'язання типових задач

Задача 1. (за матеріалами навчально-методичного посібнику для самостійного вивчення дисципліни «Система національних рахунків». – К.: КНЕУ, 2007. – С. 156-161).

Валова додана вартість (ВДВ), капітальні вкладення (КВ), їх капіталовіддача (К) за два роки представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Галузі економіки	Капіталовіддача $K=V/KB$		Обсяг капіталовкладень (у порівняльних цінах, у млрд. грн.)		ВДВ (у порів. цінах, у млрд. грн.)	
	K_0	K_1	KB_0	KB_1	V_0	V_1
Промисловість	4,4	5,0	5,1	4,6	22,4	23,0
Сільське господар.	9,6	14,1	1,0	0,8	9,6	11,3
Будівництво	24,0	48,0	0,2	0,1	4,8	4,8
Транспорт	6,4	7,0	1,6	1,6	10,3	11,2
Усього по цих галузях			7,9	7,1	47,1	50,3

Розв'язування

Розрахуємо галузеві індекси за формулою K_1/K_0 . Представимо отримані дані у таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Галузі	Індекси, разів		
	Капіталовіддачі	Обсягу капітальних вкладень	ВДВ
Промисловість	1,14	0,90	1,03
Сільське господар.	1,45	0,80	1,18
Будівництво	2,00	0,50	1,00
Транспорт	1,10	1,00	1,09

Усього по цих галузях	1,18	0,90	1,07
------------------------------	------	------	------

Аналіз цих індексів дає можливість зробити певні висновки про негативну тенденцію зниження обсягу капітальних вкладень та обсягу валового внутрішнього продукту в Україні (в цілому та по окремим галузям). При цьому індекси капіталовіддачі в цілому також мають негативну тенденцію до зниження, але в таких галузях як сільське господарство та будівництво, простежується її зростання.

На основі даних таблиці розглядається методика обчислення та економічний зміст агрегатних індексів.

Зведений індекс загального обсягу валової доданої вартості в цілому за галузями визначається як:

$I_v = \sum KB_1 \times K_1 / \sum KB_0 \times K_0$, де KB, K – відповідно обсяги капітальних вкладень та капіталовіддачі: $I_v = 50,3/47,1 = 1,068$ або 106,8%.

Таким чином в цілому ВДВ за галузями економіки в поточному періоді порівняльне з базисним зріс на 6,8%.

Капіталовіддача є інтенсивним фактором економічного росту. Необхідно визначити індекс капіталовіддачі за формулою: $I_k = \sum KB_1 \times K_1 / \sum KB_1 \times K_0 = 50,3/39,9 = 1,261$ або 126,1%.

Цей показник свідчить про зростання капіталовіддачі в середньому по галузях на 26,1%.

Капітальні вкладення розглядаються як екстенсивний фактор економічного росту. Зведений індекс капітальних вкладень розраховується за формулою: $I_{kv} = \sum KB_1 \times K_0 / \sum KB_0 \times K_0 = 39,9/47,1 = 0,847$ або 84,7%.

Тобто обсяг капітальних вкладень у цілому по всіх галузях зменшився в середньому на 15,3%.

Агрегатні індекси відображають зв'язок між індексами капіталовкладень та капіталовіддачі:

$$I_v = I_{kv} \times I_k = 0,847 \times 1,261 = 1,068 \text{ або } 106,8\%.$$

Загальний індекс обсягу ВВП зріс на 6,8% в результаті взаємодії двох факторів: капітальних вкладень та капіталовіддачі. Виникає питання про співвідношення факторів в абсолютному прирості ВВП.

Використовують методику розкладання абсолютних змін обсягів ВВП по факторах.

Визначення абсолютної зміни результативного агрегованого показника за рахунок зміни кожного з факторів здійснюється для складання системи індексів. Абсолютні прирости за рахунок окремих чинників обчислюють як різницю між чисельником та знаменником відповідних факторних індексів. Наприклад, загальний абсолютний приріст ВДВ (абсолютне зниження) розглядається за формулою:

$\Delta B = KB_1 \times K_1 - KB_0 \times K_0$. Формулу можна розкласти за факторами:

- інтенсивним: $\Delta B_k = KB_1 \times K_1 - KB_1 \times K_0$
- екстенсивним: $\Delta B_{kb} = KB_1 \times K_0 - KB_0 \times K_0$.

За даними таблиці обсяг ВДВ у промисловості в поточному періоді порівняльне з базовим збільшився на 0,6 млрд. грн. (23,0-22,4).

З цього за формулами можна визначити вплив кожного з факторів на збільшення ВДВ в промисловості. За рахунок капітальних вкладень (екстенсивного фактору): $\Delta B_{kb} = 4,4 \times 4,6 - 4,4 \times 5,1 = -2,2$ млрд. грн. За рахунок капіталовіддачі: $\Delta B = 5,0 \times 4,6 - 4,6 \times 4,4 = +2,76$ млрд. грн.

Отже, $\Delta B = \Delta B_{kb} + \Delta B_k = -2,2 + 2,76 = +0,56$ млрд.грн.

Розкладання абсолютного приросту за факторами на основі зведених індексів здійснюється аналогічно розрахунку галузевих індексів. Різниця між чисельником та знаменником відповідних індексів зі знаком «+» означає абсолютний приріст, а зі знаком «-» - абсолютне зниження. Для системи співзалежних двофакторних зведених індексів у загальному вигляді розкладання абсолютного приросту можна записати таким чином:

$\Delta B = \sum KB_1 \times K_1 - \sum KB_0 \times K_0$. Формулу можна розкласти за факторами:

- інтенсивним: $\Delta B_k = \sum KB_1 \times K_1 - \sum KB_1 \times K_0$
- екстенсивним: $\Delta B_{kb} = \sum KB_1 \times K_0 - \sum KB_0 \times K_0$.

Загальний приріст склав ВДВ: $\Delta B = 50,3 - 47,1 = 3,2$ млрд.грн. Визначається вплив кожного фактору на абсолютний приріст ВДВ за всіма галузями в сукупності. $\Delta B_k = 50,3 - 39,9 = 10,4$ млрд. грн.; $\Delta B_{kb} = 39,9 - 47,1 = -7,2$ млрд. грн. Таким чином загальний приріст склав: $\Delta B = 10,4 + (-)7,2 = 3,2$ млрд. грн.

Так, за рахунок підвищення капіталовіддачі в середньому по всіх галузях загальний обсяг ВДВ зріс на 10,4 млрд. грн.

За рахунок зниження іншого фактора – обсягу капітальних вкладень, абсолютне скорочення ВДВ склало (-)7,2 млрд. грн.

За такого методу аналізу можна утверджувати, що дані два фактори – капіталовіддача та капітальні вкладення в їх динаміці, протилежно вплинули на динаміку зростання ВДВ у поточному році порівняно з базисним роком. Якщо інтенсивний фактор вплинув позитивно на динаміку ВДВ, то екстенсивний – негативно. При цьому позитивна динаміка капіталовіддачі перекрила негативну динаміку капітальних вкладень й в цілому мале місце зростання ВДВ.

Задача 2. Методика побудови рівняння регресії розглядається на прикладі двох взаємопов'язаних рядів динаміки - валового внутрішнього продукту (ВВП) (y_t) та капітальних вкладень в економіку України (x_t). Зв'язок між цими показниками відображається лінійною функцією:

$Y_t = a_0 + a_1x + a_2t$, де a_1 - параметр, що характеризує середній приріст результативної ознаки y на один цю приросту факторної ознаки x ; a_2 – середній щорічний приріст y під впливом зміни комплексу факторів крім x .

В таблиці представлені коефіцієнти регресії.

Таблиця 2.1

Обчислення коефіцієнтів регресії

Роки (t)	Обсяг ВВП (у грош. од.) (Y)	Обсяг капітал. вклад. (у грош. од.) (x)	t	xy	x ²	t ²	xt	yt
1	289,0	53,52	-2	15466,1	2863,9	4	-107,03	-578
2	265,9	49,71	-1	13218,7	2471,4	1	-49,71	-265,9
3	239,9	31,36	0	7524,0	983,6	0	0	0
4	219,6	28,12	1	6175,6	790,8	1	28,12	219,6
5	164,7	21,78	2	3586,3	474,2	4	43,55	329,4
Разом	1179,1	184,29	0	45970,7	7583,9	10	-85,07	294,9

$Y_1=290,1; Y_2 = 290,2; Y_3 = 208,9; Y_4 = 202,5; Y_5 = 186,4;$
 $Y_{1-5}= 1179,1.$

Параметри функції визначаються методом найменших квадратів, система нормальних рівнянь складається традиційно:

$$\begin{cases} na_0 + a_1\sum x + a_2\sum t = \sum y, \\ \{ a_0\sum x + a_1\sum x^2 + a_2\sum xt = \sum yx, \\ \{ a_0\sum t + a_1\sum xt + a_2\sum t^2 = \sum yt. \end{cases}$$

Тобто система нормальних рівнянь має вигляд для ситуації, яка розглядається:

$$\begin{cases} 11a_0 + a_1184,292 + 0 = 1179,1, \\ \{ a_0184,292 + a_17583,9^2 - a_285,073 = 45970,7, \\ \{-a_185,073 + a_210 = -294,9. \end{cases}$$

Розв'язавши систему рівнянь, знаходимо такі параметри функції:

$$a_0 = 1,91; a_1 = 6,28; a_2 = 23,94;$$

звідси – функція має вигляд:

$$Y = 1,91 + 6,28 x + 23,94t.$$

Тобто підвищення обсягу капітальних вкладень в економіку України на 1 грошову одиницю веде до збільшення ВВП на 6,28 грошових одиниць. За рахунок інших чинників, які рівномірно змінюються протягом досліджуваного часу, ВВП збільшується на 23,94 грошові одиниці в середньому.

У разі усунення автокореляції залишки $\epsilon_t = y_t - Y_t$ мають бути незалежними. Цю гіпотезу перевіряють за допомогою коефіцієнтів автокореляції. Перевірка здійснюється за формулою:

$$r_a = \frac{\sum \epsilon_t \times \epsilon_{t+1}}{\sum \epsilon_t^2}$$

В таблиці представлені коефіцієнти автокореляції.

Таблиця 2.2

Коефіцієнти автокореляції

Роки	Обсяг ВВП (у грош. од.) (Y)	Y_t	ϵ_t	ϵ_{t+1}	$\epsilon_t \times \epsilon_{t+1}$	ϵ_t^2
1	289,0	291,1	-2,1	-24,3	51,03	4,41
2	265,9	290,2	-24,3	+31,0	-753,3	590,5

3	239,9	208,9	+31,0	+17,1	530,1	961,0
4	219,6	202,5	+17,1	-21,7	-371,1	292,4
5	164,7	186,4	-21,7	-2,1	45,6	470,9
Разом	1179,1	1179,1	0	0	-497,7	2319,2

Коефіцієнт автокореляції набуває значення:

$$r_a = -497,7/2319,2 = -0,2146.$$

Для перевірки автокореляції в залишкових величинах можна використовувати критерій Дарбіна-Ватсона, який позначається символом d і розраховується за формулою:

$$d = \sum (\epsilon_{t+1} - \epsilon_t)^2 / \sum \epsilon_t^2$$

$$\text{або } d = 2(1 - r_a).$$

В випадку запропонованого завдання $d = 2(1 - (-0,2146)) = 2,43$. Оскільки автокореляція має від'ємне значення $(-0,2146)$, тоді для перевірки на істотність слід визначити величину

$d' = 4 - d$. У процесі порівняння розрахункового значення d' з табличним може скластися один з трьох варіантів:

- 1) $d < d_1$ – ряд містить автокореляції;
- 2) $d > d_2$ – автокореляція відсутня;
- 3) $d_1 < d < d_2$ - необхідне подальше дослідження автокореляції, де d_1 і d_2 - верхня і нижня межа теоретичних значень.

$$d' = 4 - 2,43 = 1,57.$$

У даному випадку розрахункове значення $d' > d_2$, тому можна зробити висновки про відсутність автокореляції.

Автокореляція випадкового процесу X_t – *кореляція значень* X_t і X_{t+h} , де t – поточний момент часу; h – величина проміжку часу. Поняття автокореляції частіше використовують в аналізі *стаціонарних випадкових процесів*, для яких автокореляція залежить тільки від h та не залежить від t .

Питання до першого змістовного модулю:

1. Методологія аналізу розширеного відтворення: від Ф. Кене, А. Сміта до К. Марксу, кейнсіанства та скандинавської школи.
2. Історія виникнення Системи національних рахунків.
3. Методологія моделі СНР ООН 1993 року.
4. Чим відрізняється методологія аналізу розширеного відтворення Ф.Кене від аналізу А.Сміта?
5. Чому лауреат Нобелівської премії в галузі економіки за 1973 рік В.Леонт'єв наголошує, що економічна наука досі заборгована Марксові політекономії за її схеми відтворення сукупного продукту?
6. Що із себе уявляє Баланс народного господарства? В чому полягають особливості його методології?
7. Чому після Другої світової війни ООН ввела СНР як один з важливіших, основних інструментів аналізу економіки світу та економік його окремих країн.
8. Чому виникає раз від разу необхідність доповнення та поправок в існуючі моделі СНР?
9. В чому полягають відмінності СНР ООН 1968 року від версії СНР 1953 року?
10. Макроекономічні концепції. Основні категорії та класифікації у СНР 93. Принцип збалансованості.
11. Інституційні одиниці та сектори економіки. Характеристика операцій у системі. Виробничі одиниці. Продукти.
12. Національні особливості застосування СНР з доповненнями та поправки до СНР 1993 рік / ООН, МВФ, ВБ, Комісія європейських суспільств. - 2006 рік.
13. Чому у СНР 93 в системі основних макроекономічних показників було враховано міжгосподарський оборот ?
14. Чи можна стверджувати про процес врахування у СНР-93 методологічних принципів побудови системи показників економіки, які є в БНХ? Пояснить свою точку зору.
15. Як відносяться між собою категорії інституційна одиниця, економічна одиниця, сектор економіки?

16. Розгляньте таблицю «витрати-випуск». Який внесок в розробку, удосконалення та практичне використання цієї таблиці вніс В. Леонтьєв?

17. Розгляньте таблицю фінансових операцій та фінансових активів й зобов'язань. Яке практичне значення в макроекономічному аналізі та в моделюванні макроекономічних процесів має ця таблиця?

18. В чому полягають особливості матричної форми подання рахунків?

19. Зазначте особливості цін у СНР та їх роль щодо аналізу економіки на різних рівнях.

20. Зміст основних понять та термінів СНР, щодо визначення внутрішньої та національної економіки.

21. Основні класифікації СНР та визначення одиниць класифікації: історія розвитку. Два типи економічних одиниць і два типи класифікації.

22. Класифікація інституційних секторів. Роль даної класифікації щодо реалізації інструментарію СНР.

23. Поточні рахунки, їх призначення.

24. Рахунок виробництва. Рахунок утворення доходу.

25. Рахунок первинного розподілу доходу. Рахунки перерозподілу доходу.

26. Особливості рахунку перерозподілу доходу у натуральній формі. Його місце у СНР.

27. Функціональне значення рахунку використання наявного доходу у СНР та значення рахунку використання скоригованого наявного доходу щодо оцінки кінцевого споживання та заощадження.

28. Чим відрізняються ринковий та неринковий випуск? Які складові кожного з випусків?

29. Надайте схему поточних податків за методологією СНР. Чим відрізняються податки на виробництво та імпорт від інших податків, пов'язаних з виробництвом?

30. Як розраховується валовий випуск? Яким чином в цьому показнику ціни, що діють на момент виробництва?

31. Надайте схему первинних доходів за методологією СНР. Що є балансуючою статтею рахунку розподілу первинного доходу на рівні секторів?

32.Надайте схему кореспондування рахунків та їхніх балансуєчих статей. Пояснить, чому є така кореспонденція рахунків?

33.Нагромадження його суть. Роль рахунків нагромадження в системі національних рахунків.

34.Рахунок операцій із капіталом, його будова. Фінансовий рахунок.

35.Рахунок інших змін в обсязі активів. Рахунок переоцінки

36.Яким чином пов'язані валове нагромадження та чисте заощадження?

37.Розгляньте фінансовий рахунок. Чим відрізняються секторальний фінансовий рахунок від консолідованого фінансового рахунку?

38.Розгляньте фінансовий рахунок. Чим відрізняються секторальний фінансовий рахунок від консолідованого фінансового рахунку?

39.Розгляньте зміст процесу послідовності рахунків у СНР.

40.Проміжне споживання та додана вартість у СНР: методологія визначення та розрахунку.

41.Рахунок перерозподілу доходу в натуральній формі. Рахунок використання доходу.

42.Зміст та схема кореспондування рахунків та інших балансуєчих статей.

43.Класифікація інституційних секторів: S_1 та S_2 . Визначення та детальна характеристика.

44.Класифікація операцій та інших потоків: 1.(P), 2.(D), 3.(F), 4.(K). Класифікація балансуєчих статей.

45.Класифікація активів: нефінансові активи (AN), фінансові активи/пасиви (AF).

46.Матрична форма відображення рахунків. Її особливості у побудові СНР.

Питання до другого змістовного модулю:

1. Баланси: методологія їх побудови. Види балансів. Роль балансів активів та пасивів.

2. Основні категорії активів. Загальні принципи вартісної оцінки статей балансів.

3. Групи балансів СНР, їх взаємозв'язок.

4. Чому для кожного із секторів економіки в цілому, окрім рахунків складаються баланси активів і пасивів?

5. Що слід розуміти під збалансуванням економіки с точки зору методології СНР та БНГ?

6. Розгляньте початковий баланс активів і пасивів й заключний баланс активів і пасивів. чим вони відрізняються і як вони пов'язані між собою?

7. Надайте аналіз змін в балансі активів і пасивів. Покажіть зміни за допомогою схеми.

8. Розгляньте взаємозв'язок між показниками балансів активів і пасивів та показниками рахунків нагромадження взагалі, а також для нефінансових активів та фінансових активів. Використовуйте формули.

9. Особливості рахунків «іншого світу» в СНР.

10. Рахунок товарів і послуг. Його структура. Зовнішні рахунки товарів і послуг та первинного доходу і поточних трансфертів, їх особливості.

11. Зовнішні рахунки: нагромадження (рахунок капіталу, фінансовий рахунок, рахунок інших змін в активах, рахунок переоцінки), активів і пасивів.

12. Які рахунки мають перевірочний характер й не показують відносини між секторами? В чому полягає роль даних рахунків?

13. В чому полягають особливості рахунку товарів і послуг?

14. Що є специфікою рахунків «іншого світу»? На якому принципі вони складаються?

15. З яких рахунків відповідно до методології СНР-93 складаються рахунки сектору «Інший світ»?

16. В чому є особливості балансууючої статті зовнішнього рахунку «Зовнішнє сальдо товарів і послуг»? Що означає позитивне сальдо в цієї статті рахунку?

17. В чому є особливості балансуючої статті рахунку операцій із капіталом зовнішніх рахунків нагромадження? Що означає позитивне сальдо/від'ємне сальдо в цієї статті рахунку?

18. В чому є особливості балансуючої статті зовнішнього рахунку «Поточне зовнішнє сальдо»? Що означає позитивне сальдо/від'ємне сальдо в цієї статті рахунку?

19. Методологія визначення ВВП за СНР-93. Методи розрахунку ВВП.

20. Необхідність та методи переоцінки ВВП та його компонентів у постійні ціни.

21. Методологія визначення агрегатів СНР-93. Взаємозв'язок агрегатів СНР.

22. Чому для засвоєння агрегатів необхідно розуміння категорій операції сальдування? Назвіть види сальдо операцій рахунків «Іншого світу».

23. Чим відрізняються основні агрегати, розраховані на валовій основі від цих агрегатів, які визначені на чистій основі?

24. Яке значення має агрегат валовий випуск? Як він розраховується?

25. Як в СНР визначається валова додана вартість? Яку роль відіграє цей показник в визначенні інших агрегатів?

26. Покажіть на прикладі формул методи розрахунку ВВП – виробничий, розподільчий, кінцевого використання.

27. Для яких цілей використовується оцінка ВВП у фактичних (поточних) цінах?

28. Які суттєві фактори можуть впливати на зміни обсягу ВВП у фактичних цінах?

29. Для яких цілей і яким чином визначається фізичний обсяг ВВП?

30. Що характеризує дефлятор ВВП?

31. Розгляньте процес переоцінки ВВП в постійні ціни. Порівняйте методи перерахунку ВВП в постійні ціни (прямої переоцінки, дефлятування, екстраполяції).

32. В чому полягає принципова різниця між показниками валовий внутрішній продукт та валовий національний доход?

33. В чому полягає різниця між показниками валовий національний дохід і валовий наявний дохід? Яке значення в цієї різниці має категорія поточних трансфертів?

34. Порівняйте категорії кінцеві споживчі витрати та заощадження. Розгляньте їх структуру.

35. Розгляньте капітальні трансферти як джерела фінансування капітальних витрат.

36. Розгляньте зміну вартості нефінансових активів, яка здійснюється за рахунок заощадження та капітальних трансфертів.

37. Аналітичні можливості Системи національних рахунків. Основні напрямки аналізу даних СНР.

38. Методологія визначення національного багатства. Проблеми розширення складу національного багатства.

39. Статистичне моделювання макроекономічних показників. Аналіз ефективності економіки за допомогою СНР.

40. Чому у світовій практиці СНР розглядають як балансовий метод комплексного аналізу економіки?

41. З якими показниками СНР можуть проводитися аналітичні операції залежно від цілей та завдань?

42. Яке значення мають квартальні розрахунки ВВП та його коригування на сезонність?

43. Розгляньте етапи програми міжнародних зіставлень (ПМЗ).

44. Розгляньте паритет купівельної спроможності валют (ПКС) та його використання у міжнародних зіставленнях.

45. Надайте аналіз питанню участі України в Програмі міжнародних зіставлень.

46. На основі даних розрахуйте: 1) середньоарифметичний зважений індекс обсягу капітальних вкладень у середньому по сукупності галузей; 2) середньозважений зведений індекс капіталовіддачі за допомогою середньо гармонійного індексу.

Критерії оцінювання знань студентів

Оцінювання навчально-наукових досягнень студентів здійснюється як поточне та комплексне підсумкові. В ЛНУ імені Тараса Шевченка впроваджена система контролю успішності студентів на засадах кредитно-модульної системи навчання. Нормативними документами передбачені наступні форми контролю успішності студентів: поточний, модульний, семестровий контроль.

Нормативними документами передбачені наступні форми контролю успішності студентів: поточний, модульний, семестровий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарів, практичних занять, індивідуальних занять, усіх видів практик. В цьому випадку перевіряється, наскільки повно та якісно студент засвоює поточний матеріал з курсу. Форми та засоби, відсоток поточного контролю в семестровій оцінці визначає викладач.

Модульний контроль проводиться у вигляді письмових модульних робіт. Він дозволяє оцінити знання студентів з певного розділу вивчає мої дисципліни. Як правило його відсоток в семестровій оцінці буває не менш 50%.

Семестровий контроль здійснюється у формі семестрового заліку, диференційованого семестрового заліку, семестрового іспиту. *Підсумковий бал семестру* – це арифметична сума балів, отриманих студентом протягом семестру за всі види роботи з певної дисципліни. Цей бал виставляє професор на підсумковому занятті. *Семестрова оцінка з дисципліни* виставляється за 100-бальною шкалою, яку виставляє професор (лектор) на підставі підсумкового балу семестру, результатів ректорських робіт та письмового іспиту, а також балів студенту, які нараховані йому за активну участь у науково-дослідницької роботі з відповідного курсу [Організація навчального процесу в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка: збірник нормативних документів / Уклад.: В.В. Лєснова, М.А.Семенов – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. – с. 10-132].

Поточний контроль з дисципліни «Система національних рахунків» передбачає дві письмові модульні роботи, оцінювання на семінарських заняттях.

Формою семестрового контролю є іспит.

Критерії оцінювання (у %):

Семестрова рейтингова оцінка розраховується, виходячи з наступних критеріїв:

- письмові модульні роботи 50% (у тому числі 15% на контроль самостійної роботи студента)
- участь у семінарах 35%
- самостійна науково-дослідна робота (реферат наукової статті, наукова доповідь, наукова стаття) 15%

Карта оцінювання СРС	
Види самостійної науково-дослідної роботи студента з дисципліни «Система національних рахунків»	Максимальний бал рейтингу за вид (%)
Реферування статті	5%
Підготовка наукової доповіді	3%
Підготовка до друку статі	7%
УСЬОГО:	15%

Самостійна науково-дослідна робота в рамках вивчення курсу «Система національних рахунків» передбачає за вибором студента наукове реферування статті, підготовку наукової доповіді, підготовку до друку статі за певної теми (або окремого питання, або окремої проблеми) програми дисципліни.

Студенти за певних здібностей можуть виконувати всі запропоновані види самостійної науково-дослідної роботи в вивченні курсу «Система національних рахунків». Таким чином, вони можуть отримати за даний від діяльності максимальну кількість балів.

Додатки (методичні вказівки до індивідуальної науково-дослідної роботи)

1. Реферування статті.

Цей від діяльності передбачає формування первісних, елементарних навиків наукового аналізу теоретичних здобутків, які є в дослідженні СНР.

Для реферування статті студент має вибрати статтю як правило з кількох статей за тематикою даного курсу. Студент ознайомлюється зі статтями, які надруковані в фахових з економічного напрямку журналів. Це, перш за все, «Статистика України», «Економіка України», «Фінанси України», «Економіст», «Економічний вісник Донбасу», «Российский экономический журнал», «Мировая экономика и международные отношения» та інші (також статті електронного формату).

На наступному етапі студент вивчає матеріал статті, робить її конспект. Потім він приступає к оформленню реферування даної статті.

Для реферування необхідно взяти лист А-4 формату. Зверху листа треба вказати назву реферуємої статті, її автора, назву журналу, рік його виходу, номер та сторінки, на яких надрукована ця стаття, а також ім'я студента, виконуючого реферування. Це так звана «шапка» роботи.

Лист А-4 формату нижче «шапки» поділяється на дві частини: основну – 2/3 листа та «поля» - 1/3 листа. В основній частині листа необхідно викласти зміст реферуємої статті за певними пунктами. На «полях» необхідно надати відповідно до кожного пункту реферуемого змісту статті свій коментар, свої зауваження або доповнення.

В реферуванні необхідно відобразити зміст статті за наступними пунктами:

- ціль реферуємої статті;
- актуалізація в статті досягнень науки по питанню, яке в неї розглядається;
- проблема, яка в статті поставлена;
- зміст основного матеріалу статті;

- висновки, які в статті визначенні.

2. Підготовка наукової доповіді.

Наукова доповідь виконується за вибраною проблемою з дисципліни «Система національних рахунків». Студент вибирає проблему і за нею готує коротку доповідь за певним планом. В плані доповіді необхідно сформулювати теоретичні та практичні обставини щодо вказаної проблеми, розглянути понятійний апарат, якій дозволяє формулювати, розглядати та вирішувати вказану проблему.

В вивченні дисципліни «система національних рахунків» для дослідження та підготовки наукової доповіді пропонуються наступні проблеми:

1. СНР-93 як компроміс між неокласичною концепцією та так званою марксистською методологією дослідження суспільного відтворення.

2. Концепції відтворення Ф.Кене та А. Сміту щодо сучасної СНР-93.

3. Методологічні засади системи цін у СНР-93: факторних цін, цін виробника, основних цін, ринкових цін, цін покупця.

4. Секторальний аналіз економіки в СНР: суть, функції, класифікації.

5. Балансуючі статті поточних рахунків СНР-93: особливості методології змісту та розрахунку.

6. Показники балансуючої статті «здатності до фінансування» та «потреби у фінансуванні» й проблема рівноваги в економіці в цілому та в окремих галузях й секторах.

7. Напрями подолання фінансового дефіциту в секторі «Фінансові корпорації».

8. Балансуючі статті в СНР: баланси.

9. Балансуюча стаття рахунку капіталу як вихідна стаття для зовнішнього рахунку нагромадження.

10. Агрегати СНР як форми сукупного суспільного продукту.

11. Методи переоцінки ВВП та його компонентів у постійні ціни: особливості методу екстраполяції.

12. СНР як система аналізу закономірностей розвитку країни.

3. Підготовка до друку статті.

Важливою формою науково-дослідної діяльності студентів є підготовка до друку наукових статей.

З дисципліни «Система національних рахунків» передбачено в організації самостійної науково-дослідної роботи підготовка до друку статей.

Підготовці статті передують реферування наукових статей й фахових матеріалів. Для того щоб підготувати до друку статтю особисто студенту необхідно ознайомитися з темою статті, переглянув декілька статей, монографій, розділів наукових творів щодо вибраної теми. Ці матеріали треба уважно прочитати, законспектувати, зробити їх реферування й по результатам написати статтю за даною темою.

В статті треба відобразити наступні розділи:

- постановка проблеми та її актуальність;
- аналіз останніх досліджень та публікацій;
- формулювання цілі дослідження в статті;
- виклад основного матеріалу;
- висновки;
- список використаної літератури.

Актуалізація теми, аналіз літератури та постановка цілі статті логічні етапи в руху до основного дослідження. Останнє в структурі статті повинно займати від 70 до 90%% загального тексту. Ця частина є особистим поглядом студента на поставлену тему. В викладанні основного матеріалу статті студент повинен надавати посилання на результати досліджень у науці за даною темою. Посилання на наукові джерела надаються за правилами ДАКу: у квадратних дужках вказується номер джерела зі списку літератури та сторінка, на якій знаходиться дана теза. Список літератури оформлюється по порядку посилань на джерела в статті. Наприклад:

Література:

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег/ Дж.М. Кейнс – М.: Эксмо, 2007. – 960с.

2. Абалкин Л.И. Логика экономического роста/ Л.И. Абалкин. – Москва: «Ин-т экономики РАН», 2002. – 228с.

3. Дополнения и поправки к Системе национальных счетов 1993 год / ООН, МВФ, ВБ, Комиссия европейских сообществ // в продаже под №R04.XVII.8. ISBN 92-1-461009-6– Нью-Йорк: Издание ООН, 2006. – 148с.

До статті надаються анотації, як правило, трьома мовами: українською, російською та англійською. До анотацій додаються ключові слова. Анотації відображають саму суть статті у 5-7 реченнях, ключові слова в статті також це важливі дефініції, з яких будується конструкція та зміст статті (3-7 понять).

В статті за темами з системи національних рахунків необхідно проводити статистичні розрахунки, використовувати функціональний аналіз, графіки тощо.

Висновки статті надають концентрований зміст статті, розкривають досягнуту ціль дослідження в певної структури.

Робота з підготовки статті до друку дозволяє розвивати у студента навички дослідження зі змісту та методу системи національних рахунків.

Загалом з навчальною діяльністю самостійна науково-дослідна робота студентів з дисципліни «Система національних рахунків» забезпечує всебічне оволодіння змістом цієї дисципліни, створює умови до подальшого творчого аналізу проблем національного рахівництва.

Термінологічний словник до курсу «Система Національних Рахунків»

Автокореляція випадкового процесу X_t – *кореляція значень X_t і X_{t+h}* , де t – поточний момент часу; h – величина проміжку часу. Поняття автокореляції частіше використовують в аналізі *стаціонарних випадкових процесів*, для яких автокореляція залежить тільки від h та не залежить від t .

Амортизація – поступове перенесення частини вартості використаних засобів праці (основних фондів) відповідно їх зносу на вироблений за їх допомогою продукт та відображення цей частини вартості у грошовій формі.

Аналіз даних – напрямок математико-статистичних досліджень, які включають комплекс методів обробки даних спостережень багатомірної системи – системи, яка характеризується багатьма ознаками, на перших етапах її пізнання.

Аналітичні можливості СНР – це характеристика найзагальніших закономірностей, взаємозв'язків і пропорцій в економічному розвитку країни, виявлення основних тенденцій розвитку економічних процесів, що відображається на окремих рахунках, та економіки в цілому.

Баланс активів та пасивів – двостороння таблиця, у лівій частині якої фінансові та не фінансові активи, а в правій – фінансові зобов'язання.

Баланс Народного Господарства (БНГ)- це система загальних економічних показників, які об'єднані у балансові таблиці, що відображають матеріальні умови та результати розширеного відтворення в усіх галузях і секторах економіки.

Балансовий метод макроекономічного регулювання – система заходів та процедур, які забезпечують погодження і координацію показників, пов'язують потреби і ресурси, порівнюють витрати і результати в процесі відтворення.

Балансуюча стаття – величина доходу з певним цільовим призначенням, яка може брати участь у фінансуванні наступної групи витрат і відображається у ресурсах наступного року.

Валова додана вартість – це різниця між валовим випуском товарів, послуг та проміжним споживанням (оцінюється в основних цінах).

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – форма сукупного продукту, визначеного за методологією СНР. При розрахунку ВВП використовують методи доданої вартості, доходів (розподілу), витрат (споживання).

Валовий випуск – це сумарна вартість усіх товарів та послуг (ринкового та неринкового характеру), вироблених резидентами за певний період, яка включає повністю спожиту в процесі виробництва вартість та знову створювану вартість.

Валовий національний продукт (ВНП) – річний об'єм кінцевих товарів та послуг, які створені як мешканцями країни в межах національної території, так і за кордоном.

Валовий наявний дохід (ВНД) – це сума всіх внутрішніх та зовнішніх первинних доходів, отриманих резидентами країни, тобто доходів від прямої чи опосередкованої участі у виробничій діяльності резидентів на економічній території країни та за її межами.

Валове заощадження – це різниця між величиною наявного доходу й фактичним кінцевим споживанням. Якщо **заощадження є величиною додатною**, то інституційні одиниці спрямували в поточному періоді наявний дохід не тільки на кінцеве споживання, а й на збільшення власних активів або на зменшення зобов'язань. **Від'ємна величина заощадження** означає, що покриття витрат на кінцеве споживання інституціональні одиниці збільшили власні зобов'язання або зменшили активи.

Валові приватні інвестиції (Іg) – це капіталовкладення, приріст запасу капітальних благ довгого використання, а також амортизація на протязі року.

Взаємозв'язок макроекономічних показників: **ВВП - амортизація** = чистий внутрішній продукт (**ЧВП**) - **непрямі податки** = національний дохід (**НД**) – **податки на прибуток підприємств** – **внески на соціальне страхування** – **індивідуальні податки на фізичних осіб** - **нерозподілений прибуток корпорацій** + **трансфертні платежі** = наявний дохід (**РД**).

(ВВП) Потенційний ВВП – визначається як рівень ВВП, який відповідає повній зайнятості всіх ресурсів, це максимально можливий рівень ВВП.

(ВВП) Номінальний ВВП – це ВВП, який розраховано в текучих цінах.

(ВВП) Реальний ВВП – це сумарний об'єм випуску продукції, який розраховано у цінах базового року.

(ВВП) Реальний ВВП (Q) –
це номінальний ВВП ($p*Q$)/Дефлятор ВВП (1)

Тому,

(ВВП) Дефлятор ВВП(P) –
це Номінальний ВВП ($p*Q$)/ Реальний ВВП (Q) (2).

Індекс Ласпейреса – індекс вагами цін якого представлені незмінний набір благ (незмінний за своїм складом «споживчий кошлік»).

$$I = \frac{\sum p_1 * g_0}{\sum p_0 g_0}, g_0$$
 – кількість товарів та послуг в базисному році. (3)

Індекс Пааше – індекс цін, де в якості ваги цін береться кількість товарів та послуг, які вироблені в поточному році:

$$I_p = \frac{\sum p_1 * g_1}{\sum p_0 g_1}, g_1$$
 – кількість товарів та послуг в поточному році. (4).

Індекс Фішера – є середнє геометричне значення з індексів Ласпейреса та Пааше:

$$I_f = \sqrt{I_p}$$

Державні закупки товарів та послуг (G) – це витрати державних закладів й органів державної влади всіх рівнів на придбання товарів та оплату послуг праці зайнятих в державному секторі економіці. До них не відносяться трансфертні платежі.

Економічні активи – запаси ресурсів у суб'єктів господарювання, в галузях економіки та в країні в цілому, які здатні приносити їхньому власникові реальну чи потенційну економічну вигоду або бути засобом збереження багатства (дорогоцінне каміння, метали, антикваріат тощо).

Економічна діяльність – сукупність операцій з продуктами, доходами та фінансовими інструментами шляхом взаємодії між інституційними одиницями (секторами), або в межах власне одиниць.

Заощадження – частина валового наявного доходу, яка не підлягає споживанню.

Заробітна плата – включає всі види винагород за працю незалежно від джерел їхнього фінансування, а також грошові суми, нараховані робітникам за невідпрацьований час (відпустки, інше).

Зовнішній рахунок товарів та послуг – рахунок, який охоплює поточні операції між «Іншим світом» та національною економікою, пов'язані з купівлею та продажем товарів та послуг.

«Зовнішнє сальдо товарів та послуг» - це різниця між показниками імпорту та експорту. Якщо **сальдо позитивне** – для «Іншого світу» спостерігається перевищення суми доходів, отриманих над сумою, яку передано ним; для національної економіки – перевищення суми переданих доходів іншим країнам світу над доходами, які отримано нею.

Зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів – рахунок, який показує процес перерозподілу поточних доходів між резидентами національної економіки в цілому та нерезидентами («Іншим світом»).

«Поточне зовнішнє сальдо» - це різниця між первинними доходами та поточними трансфертами, переданими національною економікою «Іншому світові» (тобто отриманим «Іншим світом») та отриманими національною економікою від країн «Іншого світу» (тобто переданими від «Іншого світу»). **Позитивне сальдо** свідчить про перевищення доходів за даними показниками над витратами для «Іншого світу» та дефіцит національної економіки, **від'ємне** – навпаки.

Зовнішньоекономічні рахунки нагромадження – це рахунки, які дозволяють характеризувати зміни в активах, зобов'язаннях та чистій вартості власного капіталу нерезидентів в результаті здійснення операцій із резидентами країни й інших економічних та неекономічних факторів.

(Зовнішній світ) Чисте кредитування (+) або чисте запозичення (-) – різниця між загальною величиною змін чистої вартості внаслідок поточних операцій і капітальних трансфертів та чистим придбанням невироблених не фінансових активів. **Позитивне значення** вказує на обсяг ресурсів, що надається

національної економіці від «Іншого світу», **від'ємна різниця** – обсяг ресурсів, що передається «Іншому світові» від національної економіки.

Інституційна одиниця – одиниця, яка здатна від свого імені володіти активами, приймати на себе зобов'язання та брати участь в економічній діяльності на операціях з іншими одиницями.

Інституційні сектори – об'єднують групи інституційних одиниць залежно від їх головних функцій, поведінки та цілей.

Капітальні трансферти – некомпенсовані потоки коштів, наданих та одержаних інституційними одиницями з метою нагромадження основного капіталу.

Кінцеві споживчі витрати включають вартість витрат на безпосереднє задоволення індивідуальних та колективних потреб нації, а саме – домашніх господарств, державних органів управління та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства.

Класифікація – систематизований розподіл явищ та об'єктів за певними групами, класами, розрядами на підставі їх збігу або різниці.

Кореляція – залежність між випадковими величинами, яка не має строго функціонального характеру, за якої зміни одної з випадкових величин призводять до змін математичного очікування іншої величини.

Кореляційний аналіз – кореляційний метод або кореляційна модель; метод дослідження взаємозв'язку ознак в генеральної сукупності, які є випадковими величинами та мають розподіл нормальний багатомірний.

Коефіцієнт – поняття, яке використовується в статистиці для позначення деяких відносних величин в спеціальній галузі. Частіше поняття коефіцієнт застосовується до відносних величин інтенсивності.

Макроекономічні моделі – це моделі, які використовують найчастіше вартість продукції як результативну ознаку, а витрати капіталу та праці – як факторну ознаку.

Метод доданої вартості – визначає ВВП як грошову оцінку всіх вироблених кінцевих товарів та послуг на протязі року.

Метод розрахунку ВВП за доходами (розподільчий метод) – визначає ВВП як суму факторних доходів (заробітна плата, процент, прибуток, рента), тобто як суму винагород власників факторів виробництва.

Метод розрахунку ВВП за витратами (метод кінцевого споживання) – визначає ВВП як грошову оцінку продуктів та послуг, вироблених за рік, як сума всіх витрат економічних суб'єктів на придбання кінцевих продуктів. До його складу відносяться: споживчі витрати (С), валові приватні інвестиції в національну економіку (I_g), державні закупівлі товарів та послуг (G), чистий експорт (X_n), якій уявляє різницю між експортом й імпортом даної країни.

Національне багатство – сукупність ресурсів країни, які визначають її економічний потенціал.

Нерезиденти країни – господарчі суб'єкти, які постійно знаходяться на території іноземної держави, навидь коли вони є філіалами інституційних одиниць даної країни.

Операції – в Системі національних рахунків (СНР) більшість економічних дій, які відбуваються за взаємним погодженням між інституційними одиницями. Вони являють собою або обмін економічної вартості між інституційними одиницями, або добровільну передачу (трансферт) однієї одиниці певної економічної вартості без відповідного еквівалентного трансферту.

Оцінка квартальних даних з ВВП в середніх цінах базисного періоду – здійснюється за компонентами ВВП (валова додана вартість галузей або елементи кінцевого використання) шляхом дефлятування обсягів у поточних цінах за кожний квартал індексами середньо квартальних цін до середніх цін базисного року.

Паритет купівельної спроможності (ПКС) – є своєрідним «дефлятором», аналогом динамічних індексів цін. Якщо динамічні індекси цін вимірюють зміну купівельної спроможності валюти однієї країни в часі, то ПКС вимірюють розходження в купівельній спроможності валют різних країн у просторі.

Податки на виробництво та імпорту – всі обов’язкові платежі, що сплачують державі економічними одиницями у зв’язку із виробництвом та імпортом товарів та послуг та використанням трудових і природних ресурсів (факторів виробництва). Ці податки сплачуються незалежно від наявності прибутку.

Податки на продукти – звичайно стягуються пропорційно кількості чи вартості товарів та послуг, вироблених, реалізованих або імпортованих виробничою одиницею – резидентом.

(Податки) Інші податки, пов’язані з виробництвом - включають платежі підприємств і організацій до Державного та місцевих бюджетів, державних цільових фондів і позабюджетних фондів у зв’язку із використанням ресурсів та одержанням дозволів на специфічні види діяльності.

Поточні податки – це податки на виробництво та імпорту, з яких виділяються податки на продукти та інші податки, пов’язані з виробництвом, й податки на дохід, майно.

Поточні трансферти – операції, що здійснюються регулярно та пов’язані зі зміною поточних доходів суб’єктів господарювання.

Проміжне споживання – вартість товарів та послуг, які трансформуються або повністю споживаються протягом даного періоду для виробництва інших товарів та послуг (це витрати на сировину, матеріали, паливо, електроенергію, напівфабрикати; послуги транспорту, зв’язку, кредитно-фінансових установ тощо; представницькі витрати, витрати на відрядження за винятком добових, професійну підготовку та ін.).

Резиденти країни – її господарчі суб’єкти, які реалізують свої економічні інтереси та економічну діяльність в даній країні.

Рахунок – це механізм, який слугує для відображення використання ресурсів або зміни активів та/або запасів активів та пасивів, які є на певний момент.

Рахунок виробництва – характеризує витрати та результати економічної діяльності інституційних одиниць у складі галузі, виду економічної діяльності, сектора чи економіки в цілому на стадії виробництва товарів і послуг.

Рахунок утворення доходу – фіксує доходи від безпосередньої участі у виробничому процесі, що виплачується вироб-

никами резидентами іншим учасникам процесу виробництва з валової доданої вартості.

Рахунок первинного розподілу доходу – фіксує процеси отримання первинних доходів від виробництва та перерозподілу доходів від власності, тобто містить всі первинні доходи.

Рахунок вторинного розподілу доходу – фіксує, як здійснюється перерозподіл доходів за допомогою поточних трансфертів у грошовій формі.

Рахунки використання наявного доходу та використання скоригованого наявного доходу – рахунки, які фіксують спрямування доходу на кінцеве споживання або на заощадження.

Рахунок товарів та послуг – рахунок, якій характеризує всі ресурси (випуск продукції та імпорт) по економіці в цілому, а також напрями використання ресурсів (проміжне споживання, кінцеве споживання, зміна запасів матеріальних оборотних коштів, валове нагромадження капіталу, придбання за виключенням вибуття цінностей та експорт). Він є своєрідною зведеною характеристикою СНС.

Рахунки «Іншого світу» - рахунки, які допомагають оцінити роль зовнішніх зв'язків у забезпеченні збалансованості доходів та витрат інституційних одиниць - резидентів даної країни через економічну діяльність із нерезидентами.

Сальдо будь-яких операцій – це різниця між потоком, що надходить до національної економіки з інших країн, та потоком, який передається «Іншому світові».

Сектор «Інший світ» - він охоплює іноземні інституційні одиниці-нерезиденти, які вступають в економічні зв'язки з одиницями-резидентами та мають з ними економічні відносини. До цього сектору включають також інституційні одиниці, що фізично розміщені на географічній території даної країни, але не входять до складу національної економіки (анклави інших країн – посольства, консульства, військові бази та міжнародні організації).

Секторний аналіз економіки – дозволяє не лише визначити масштаб і основний напрям розвитку економіки, а й моделювати її функціонування, стежити за закономірностями її внутрішнього розвитку, робити висновки про роль кожного сектора.

Скоригований наявний дохід – дає уявлення про сукупний платоспроможний попит на товари та послуги. Сукупний платоспроможний попит – це максимальна сума, яку інституційні одиниці можуть витратити на кінцеве споживання товарів та послуг у поточному періоді не змінюючи складу та обсягу активів і зобов'язань.

Система національних рахунків (СНР) – вид балансових побудов, які уявляють із себе систему сукупних статистичних показників, характеризуючих найбільш важливі та загальні аспекти та результати розвитку економіки. Показники СНР реєструються в її рахунках.

Трансфертні платежі – це безоплатні послуги (наприклад, державна допомога бідним верствам населення, по безробіттю, підтримки неповних сімей тощо).

Чисте заощадження – це різниця між величиною наявного доходу та витратами на кінцеве споживання й утворення активів або на збільшення зобов'язань. Це різниця між валовим заощадженням й споживанням основного капіталу.

Чисте кредитування – придбання фінансових активів у нерезидентів.

Чисте запозичення – фінансові зобов'язання перед нерезидентами.

Чисті приватні інвестиції (Іп) – це процес реального капіталоутворення, а не придбання фінансових активів типу акцій, облігацій, тощо, котрі також визначаються як інвестиції, але вже в межах фінансового сектору економіки.

Чистий експорт (Хп) – це різниця між експортом та імпортом країни, оскільки більшість країн уявляють із себе відкрити економіку, в якій уряд не перешкоджає вільному переміщенню товарів, капіталу, робочої сили через національні кордони.

Чиста вартість власного капіталу – перевищення вартості активів (вимог) над величиною фінансових зобов'язань

Фінансові активи – запаси фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання, у галузях економіки та в країні в цілому, які мають форму фінансових вимог та фінансових зобов'язань.

Список рекомендованої навчальної літератури

Основна навчальна література:

1. Система Национальных счетов. – Нью-Йорк: Издание ООН, 1993.
2. Дополнения и поправки к Системе национальных счетов 1993 год / ООН, МВФ, ВБ, Комиссия европейских сообществ // в продаже под №R04.XVII.8. ISBN 92-1-461009-6– Нью-Йорк: Издание ООН, 2006. – 148с.
3. Зведені національні рахунки для економіки в цілому та «іншого світу» за 1990-1999 роки/Статистичний збірник Держкомстату України. – К., 2001.
4. Карасева Л.А., Казаринова С.Е. Система национальных счетов – инструмент макроэкономического анализа: Учебное пособие / Л.А Карасева, С.Е.Казаринова // под ред. Ю.Н. Иванова. – М.: Финстатинформ, 1996. – 285с.
- 5.Моторин Р.М., Моторина Т.М. Система національних рахунків: Навчальний посібник / Р.М. Моторин., Т.М Моторина. – К.: КНЕУ, 2001. – 336с.
6. Моторин Р.М., Трубнік-Шаковяш Т.Є., Мазур М.В. Система національних рахунків: Навчально-методичний посібник Для самостійного вивчення дисципліни / За ред. Р.М. Моторина // Р.М Моторин, Т.Є Трубнік-Шаковяш, М.В.Мазур. – К.: КНЕУ, 2007. – 200с.
7. Национальное счетоводство / МЭСИ: Учебник // Под ред. Г.Д. Кулагиной. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 448с.
8. Петер фон дер Липпе. Экономическая статистика: Статистические очерки. – том1. Европейского центра повышения квалификации / Петер фон дер Липпе. – Штутгарт. Йена: Федеральное статистическое управление Германии, 1995. – 629с.
9. Парфенцева Н. Міжнародні статистичні класифікації в Україні. Впровадження й використання: Навчальний посібник / Н.Парфенцева. – К.: Основи, 2000 – С.10-11.
11. Система национальных счетов – инструмент макроэкономического анализа. – М.: Финстатинформ, 1996. – 285с.
12. Словник основних термінів і показників національного рахівництва // Інформаційний бюлетень Міністерства статистики України. – 1995.

13. Статистика: национальные счета, показатели и методы анализа: Справочное пособие / Н.П. Дашинская, М.М. Новиков, В.М. Томашевич и др.// Под ред. Теслюка. – Мн.: БГЭУ, 1995. – 376с.

14. Тіньонко О.М. Системи макроекономічного рахівництва: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / О.М Тіньонко. – К.: КНЕУ. 1999. – 100с.

15. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Перевод с 14-го англ. изд. / К.Р Макконнелл, С.Л.Брю. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 872с.

16. Экономическая статистика: Учебник / Под ред. Ю.Н.Иванова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – С.152-153.

Додаткова навчальна література:

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – Тема 3.- С.69-129.

2. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 4-е вид., випра. Та доп. / А.Г Загородній, Г.Л Вознюк, Т.С. Смовженко. – К.: Т-во «Знання», КОО; Л.: Вид-во Львів. Банк. Ін.-ту НБУ С. 59-60; 417-418.

3. Статистический словарь / Гл. ред. М.А. Королев. – 2-е изд. Перераб. и доп.. – М.: Финансы и статистика. – 1989. – 623с.

4. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Перевод с 14-го англ. изд. / К.Р Макконнелл, С.Л.Брю. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 872с.

5. Экономическая статистика: Учебник / Под ред. Ю.Н.Иванова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – С.152-153.

6. Організація навчального процесу в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка: збірник нормативних документів / Уклад.: В.В. Лєснова, М.А.Семенов – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. – 113 с.